

2428

jan., febr., marc. - maj., aug. - okt.

VICSAY LAJOS:
GYAKORLATI
PEDAGÓGIA

JANUÁR, FEBRUÁR

1941 DECEMBER 11.

Terjeszthető, 193..... hó ..... n ..... óra.

kir. ügyész.

1942.

H: 9-10

SZEGED

1.-2. FÜZET

VII. ÉVF.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTARSASÁG SZEGED, KÁRASZ-UTCA;

Szerkesztőség Szeged, Madách-u. 17.

Egész évre 620 P. Megrendelhető: Szeged, Kálvária-utca 7.

TARTALOM.

JANUÁR:

Magyar holnapok. (Móra László.)

A magyarság lényege. (Fodor Ferenc dr.)

Tanítások — vázlatok.

II. osztály: A köztulajdon megbecsülése.

III. osztály: A vitéz és hűséges katona.

IV. osztály: Az egri hősök.

IV. osztály: Az Északkeleti-Felföld összefoglalása.

V. osztály: A birtokos személyragok.

V. osztály: Műveltségi állapotok a középkorban.

VI. osztály: Talajművelési szabályok.

VII. osztály: A táplálkozás.

Mesedélután.

Körösi Csoma Sándor. (Farkas Pál.)

Mi a munka?

A munka. (Pósa Lajos.)

Zsolnay Vilmos. (Móra Ferenc.)

Dolgos élet. (Móra István.)

A gazdasszony munkája.

Az okos hangya. (Tóth Béla.)

A ló és a lovas. (Lévay József.)

Ismeretterjesztő előadás.

Kik rokonaink és hol élnek?

FEBRUÁR:

Március 15. (Lévay József.)

Ünnepi beszéd. (Március 15-re.)

Szép március. (Vers: Móra László.)

Tanítások.

III. osztály: A szabadság ünnepe.

III. osztály: A magyar zászló. (Pósa Lajos.)

IV. osztály: Március tizenötödike.

IV. osztály: A kikeleti hóvirág és az ibolya.

V. osztály: Arany: Rozgonyiné c. költemény.

VI. osztály: Az állampolgári jogok és kötelességek.

Mesedélután.

Havas István: Március tizenötödikén.

A sztrechnói piros virágok. (Ábrányi Viktor.)

Csatadal. (Petőfi Sándor.)

Róka a körben. (Bársony István.)

Temetik az utolsó honvédet. (Színdarab.) Dr. Dolch Erzsébet.

Szép, Kincses Erdélyben hogyan menetelünk. (Jelenet: Ortutay Miklós.)

Ismeretterjesztő. Budapesti séták.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1942.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

január

1. füzet

Magyar holnapok . . .

Virágoskertje nagy titkoknak,
Te: Holnap, magyar Holnap!
Beléd temetjük a remény-magot,
Mert a bús, gyötrő tegnapok
Rászedtek minket hosszú sorba...
Megőrölték a sorsmalomba,
Minden lépésünk, minden álmunk
Mindig csak temetni jártunk,
Temetni testvért, jó barátot,
Hitet, reményt és igazságot.

Virágoskertje nagy titkoknak,
Te: Holnap, magyar Holnap!
Fogd meg kezét az elbukottnak,
A megkorbácsolt koldusoknak.
Vezesd szelíden, mint a testvért,
Ki Istenéhez újra megtért, —
S add meg néki, amit álmodott:
Ne legyen többé megcsalt, átkozott,
Bilincsbe vert, lenézett rab,
Kinél az eb is boldogabb.

Virágoskertje nagy titkoknak,
Te: Holnap, magyar Holnap!
Terítsd ki legszebb szőnyeged
És sorba ezen jőjjenek
A régen látott, kincsosztó napok,
A boldog, csendes, édes holnapok.
Kondits harangot szent örökre,
Állítsd meg a Napot örökre
És csengjen újra régi dal
S a régi dalban diadal!

Ezt várjuk, ezt a szent napot!
— Ezt, ezt hozzátok magyar Holnapok.

Móra László.

A magyarság lényege.

Fanatikusan hiszek a magyarságban. Nem elég azonban hitünket csak hangoztatni, hanem inkább azokat a gyökereket kell megkeresnünk, melyekből hitünk táplálkozhat. Kíséreljünk meg hangosan tépelődni és hangosan gondolkozni arról, hogy mi hát a magyarság? Mi a magyarság, mert ha Istenen kívül valamiben most még hinnünk kell és lehet, úgy a magyarságunkban kell hinnünk. Hogy miben higgyünk, erre akarunk felelni.

Az első abban megállapodnunk, hogy mi az a „magyar“. Kétféle úton kereshetjük a feleletet a feltett kérdésre. Vagy azt valljuk, hogy a magyar egy test, egy vérség, egy fizikum, „faj“, vagy azt mondjuk, hogy a magyarság nem test, nem fizikum, hanem annál nagyobb érték, a magyarság *lélek*. Próbáljunk logikusan gondolkozva helyes utat találni.

Most, amikor a faji kérdéseket európaszerte felvetik és amikor a faji problémák képesek Európa jelentékeny részét lángragyújtani, akkor tisztáznunk kell saját magunk előtt, hogy vajjon a vérség, a fajiság a legnagyobb érték-e, vagy pedig van-e ennél nagyobb érték is, a lélek? S mindjárt le is akarjuk szögezni, hogy a legnagyobb magyar gondolkozók, tudós szakemberek, ma már megegyeznek abban, hogy a *magyarság nem fajiság*. Nem fajiság a magyarság sok okból. Először már, amikor a magyarság, mint etnikum, ezelőtt 1900 esztendővel, kb. Krisztus Urunk születése idejében valahol az Ural keleti lejtőjén megalakult, már akkor is úgy alakult, hogy két nép olvadt össze. Két, egymással vérségileg nem is rokon nép. A finnugor származású ugor-magyarok, vagy ha úgy tetszik, akkor még csak ugorok, akik közül legközelebbi testvéreink a vogulok és osztjákok, és egy egészen más származású, egy török fajú nép. Láthatjuk, hogy már a magyarság kiindulása sem tiszta vérséget jelentett, hanem éppen vérkeveredésből született meg. Összeolvadt egy eddig kezdetleges kultúrájú, szervezetlen, zsákmányoló, vadászó-halászó életmódot folytató ugor törzs és a magasabb kultúrájú, elsősorban nomád pásztorkodással, de már földműveléssel is foglalkozó török törzs. Az eredmény az lett, amit *magyarnak* mondunk. Az ugorság adta a nyelvet, az ugorság adta az alapréteget és a népességnek a zömét. A törökség, valószínűleg hunok, bolgár-törökök, adták a szervezettséget, a magasabb kultúrát, a katonai vezetést, a szervezőképességet, az államalkotó képességet. Az Ural ázsiai oldalán született meg a magyarság vérsége. Itt született meg a magyarság társadalmi szerveződése is. Az alapréteg, a meghódított ugor réteg szolgalelkűvé vált, a vezetőréteg, a török réteg a nemességet, az uralkodó osztályt adta ennek a népnek. Ne higgyük azonban, hogy a magyarság ma is talán ezért

válík el olyan két — egymástól meglehetősen széjjelváló társadalmi rétegre, szegénységre, szolgarétegre és magasabb rétegre, hiszen a történelem úgy összekeverte ezt a két népréteget, hogy ma már szétválasztani nem lehet.

Vérségileg tehát nem vagyunk tiszta faj. Nincs ezen mit szégyelnünk, mert Európában sehol sem találunk vérségileg tiszta fajt. De feltétlenül bizonyos, hogy nem szabad a vérségben keresnünk a magyarság lényegét.

Van a magyarságban egy olyan vérségi jelleg, amit annak köszönhetünk, hogy ezer esztendeje ebben a tájkörnyezetben, ebben a földrajzi környezetben élt a nép és a magyar föld erre a bizonyos nemzeti rassz-elemre rányomta a maga bélyegét. A mi magyarságunkban tehát benne van a mi hazánk is, hiszen egy nemzet sohasem csak a maga történelmi multját hurcolja magával, hanem a maga környezeti multját is, a maga földrajzi multját is. Ebből mindjárt le is vonhatjuk a követkeveníát. Mindaz, aki úgy érzi, hogy magával hozta a magyarság hosszabb-rövidebb, de teljes egészében vállalt történelmi multját és érzi azt is, hogy az ő lelkiségének kialakulásához ez a föld, ez a földrajzi környezet, a haza földje hozzájárult valamivel, — az magyar. Magyar mindenki, aki egy olyan népközösségnek a tagja, amely népközösség olyan rassz-elemekből áll, amilyen számarányban ez a különböző rassz-elemekből összetett nép sehol a világon máshol elő nem fordul. Nem tudjuk másképen ezt kifejezni, minthogy azt mondjuk, hogy a magyar testileg csak egy különleges táj biológiai életközösségében kialakult különleges összetételű nép. Ha a magyarság fizikai, a vérségi magyarság lényegét akarjuk megfejteni, nem tudunk erre a kérdésre más választ adni, mint egy kissé nehezen érthető mondatot: benne van a magyarság fizikumában a felvett vérségi elemek mellett ez a föld, a haza földje is, benne van különleges rassz-összetételében és benne van egy rassz-elemnek a környezethatás alatt való sajátos kialakulása folytán szerzett bélyegében.

Mindezek után semmiképen sem állítható az, hogy a magyarság fizikum, a magyarság test. Nem, ennél több, a magyarság *lélek*, a magyarság *öntudat*, a magyarság *hitvallás*. Minden áldozatok vállalása mellett való megvállása annak, hogy egy közösségnek, egy sorsnak tagja az illető. Megvallása olyan vallásos hittel és meggyőződéssel, amilyen vallásos alázattal és öntudatos hittel tartja magát egy öntudatos keresztény keresztnyennek. Aki magát komolyan magyarnak vallja, viselnie kell a magyar sorsot és vállalnia kell az áldozatot. Ennek az áldozatnak vállalására való készség tesz valakit magyarrá. A magyarságban tehát nem a fizikum értékesebb, hanem a lélek.

Honnan táplálkozik a magyar lélek? Miből alakult és alakul ki? Az előbb mondottakból látható, hogy az egyes rassz-

elemek által hozott népi és művelődési csírák együttélésén kívül mindenekelőtt kialakult a földhatásból, a magyar tájból, a mindenkori hazánkából, mert a magyarság mai etnikuma is meg van terhelve mindazokkal a földrajzi környezetekkel, amelyeken a magyarság keresztül ment. Boldog az a magyar, de viszont könnyebb magyarnak lennie annak a magyarnak, aki vérségileg is átment ezeken a régi hazákon, mert annak lelkében jobban benne van a mindenkori föld, a mindenkori táj hatása. Nehezebb, de éppen ezért nagyobb érdem magyarnak lenni annak, aki csak rövidebb ideje van ezen a földön, mert annak lelkébe még nem szívódott bele elég nemzedéken keresztül az, hogy ennek az e földön élő népközösségnek ő elválaszthatatlanul tagja.

Benne van a magyar táj a magyarság lényegében. Ilyen nép, mint amelyet itt magyarnak mondhatunk, egyetlen más földrajzi környezetben, egyetlen más néprajzi környezetben és egyetlen más történelmi környezetben, sehol a világon sem alakult és alakulhatott. A finnek pl., igaz, nekünk sokadfokú unokatestvéreink, más fizikai, néprajzi és történelmi környezetbe kerültek, egészen más valamivé, egészen más etnikummá alakultak, mint amit ma magyarnak mondunk. Mi azok vagyunk, amik vagyunk, itt Európa közepén egy olyan nép, amely Európa közepén más nem is lehet. Nem lettünk itt erdőlakó, erdei kulturájú néppé, mint Középeurópa legnagyobb részének népei, nem lettünk azzá, mert ahogy mi kiszakadtunk a fenyveserdő övéből, az Ural nyugati és keleti oldalán, attól kezdve más földrajzi környezeten mentünk keresztül. Mindig az erdő és steppe határán vándoroltunk és mikor ideérkeztünk a magyarság, amelyet már megtermékenyített a pusztalakó törökség, akkor mindjárt a kevéssé fás, vagy meleg erdejű sík dombsági vidéket kerestük, és nem erdőlakó nép lettünk. Nem lettünk erdőlakó nép, bár az ugor nép erdőlakó volt, de nem lettünk ázsiai pusztalakó néppé sem, bár a törökség a puszták népe volt, de nem igaz az, hogy ázsiai pusztai magyarság került Európába. Nem, a kettőnek, a kétféle nép kétféle földje szintéziséből kialakult, a kétféle magyarságból alakult földigényünket hurcoltuk ide, Középeurópába. És mikor megtaláltuk ezt az országot, akkor tudtuk, hogy ez a mi hazánk és itt érzi jól magát a magyarság.

Nem lettünk európai erdőlakó néppé, már csak azért sem, mert európai sorsunk sem engedte, hogy azokká váljunk, hogy asszimilálódjunk. Mert a sorsunk nagyon sajátos, de rendkívül érdekes sors. Mi ma is úgy vagyunk itt, ahogy elhelyezkedtünk Európában. Kelet felől akár ellenségnek, akár barátanak, mindig pusztai népeket kaptunk. Ellenségnek a tatárokat, a törököket, barátanak a jászokat és kunokat, tehát megmaradtunk félig ázsiai reminiscenciájú nemzetnek itt, Európában is. Ránk kétféle hatás hatott azután, hogy itt a magyar

földön megtelepedtünk. Nyugatról az erdőlakó népek, keletről a pusztalakó népeknek az etnikuma. Kultúránk is részben nyugateurópai és a középeurópai népeknek a kultúrája. Vannak városaink a nyugati részeken, amelyek bizonyos európai típusú városok, vannak kultúránknak európai elemei, azonban vigyáznunk kell, hogy ne nyomja el a pusztai kultúra elemeit, mert ennek kell maradnia alapnak, és akkor volt a magyar kultúra egészséges, ha ezt az ázsiai alapot megtartottuk és az Ázsiából kapott pusztai kultúrát nemesítettük meg nyugateurópai kultúrával. Mi szintetizáló nép vagyunk és ez a magyarság lényege és hivatása. Egyetlen más európai népnek sem az a hivatása, hogy szintetizálja a nyugateurópai városalakó népeknek és a keleti, pusztai népeknek a kultúráját. Ez a mi *hivatásunk*.

Honnan táplálkozik a magyarság kultúrája, a földrajzi multja és jelen földrajzi helyzete megszabta hivatásán kívül még? Elsősorban a *magyar történelemből*, abból, hogy mi oly történelmet éltünk itt végig, ami a népek országútján lakó népek története; a magyar történelemből, amely megtanította, vagy legalább meg kellett volna, hogy tanítsa, megtaníthatta a Kárpátok gyűrűjén belül élő népeket, hogy ebből az egymással szemben való magatartásuknak bizonyos következményeit le kell vonni. Aki ezt a *történelmi öntudatot* megtanulta és aki nemzetiségeink közül éppen ezt a történelmi öntudatot magába felszívta, az ma e nemzetnek tagja, aki ezt nem szívta fel magába, az még nem tagja a magyar nemzetnek.

Táplálkozhatik a mi magyarságunk még több más forrásból is. A magyarságnak két kultúrforrása van, a már említett ázsiai kultúrforrás, amely ma már a csak elhanyagolt népi hagyományos kultúránkban él, de ma még minden remiszenciájával kétségkívül elsősorban főleg egy pusztai nép kultúrája; és táplálkozik a másik, az európai kultúrforrásból. Nekünk hivatásunk van itt, Középeurópában, hogy mint az utolsó felvevőképeségű nép, felfogjuk mindazokat a kultúrbehatásokat, amelyeket felénk árasztott Európa. A középeurópai, nyugateurópai kultúra végső határa csaknem minden vonatkozásban Erdély volt. Erdélyen túl a közép-európai kultúra, a lovagság intézménye, meg a többi, nem hatolt el.

(Folytatjuk.)

Fodor Ferenc dr.

TANÍTÁSOK - VÁZLATOK.

1942. február 2. hete.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A közöstulajdon megbecsülése.

Nevelési cél: A máséra jobban kell vigyáznunk, mint a magunkéra!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órán tárgyalt anyag felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, hogyan kell bánnunk a mások, mindnyájunk vagyonával?

II. Tárgyalás. a) Mi a közös tulajdon? Kié az a könyv, ami előtted van? És a kabátod kié? Kié ez a ház? Ennek az iskolaépületnek is van gazdája. Ki az? Milyen a mi iskolánk? Mit tudtok róla, kié, ki tartja fenn? (Község, állam stb.) A község, az állam is egy ember? A község mi vagyunk valamennyien, akik itt élünk, adót fizetünk, amiből aztán felépítjük az iskolát, templomot, községházát, javítjuk a községi utakat, fizetjük a község dolgait intézőket (bíró, jegyző stb.). Az olyan vagyont (épületet, házat stb.) amely nem egy emberé, hanem egy egész községé, felekezeté, vagy az egész országé, államé, közöstulajdonnak mondjuk. Mondjunk közöstulajdont itt, tantermünkben! (Az épületen kívül a padok, asztal, tábla, térképek stb.)

Mit gondoltok, vigyázni kell-e az ilyen közöstulajdonra is? Hogyan kell rá vigyáznunk? — erről beszéljünk ma!

b) Mire való a közöstulajdon? Azt kérdezhetnétek most, miért kell az embereknek iskolát, községházát, kórházat, szegények hajlékát, árvaházat, templomot, utakat építeni, tűzoltóságot fenntartani, az utakra fákat ültetni, melléjük árkot ásni, csatornákat építeni stb. Mit gondoltok, miért? Tehát azért, mert mindnyájunknak szükségünk van rá, vagy ha nincs is éppen most szükségünk rá — szegényház, árvaház stb. — gondoskodnunk kell azokról is, akik szegények, elhagyottak, betegek. És ugyan van-e a mi községünkben olyan gazdag ember, aki — mondjuk — a templomot vagy az iskolát maga felépíttethetné, fenntarthatná? Nem bizony. Az iskolát azért építik közös pénzen, hogy minden gyermek, gazdag és szegény is egyformán tanulhasson, okosodhasson, nevelje lelkét-testét, hogy derekabb fiai-leányai legyenek édes hazánknak. A községházát azért építtették közös pénzen, mert ott intézik községünk dolgait, kezelik a közös vagyont, mindnyájunk vagyonát. A kórházakban okos és tapasztalt orvosok gyógyítják a betegeket. A szegényházban az öreg és dolgozni már nem tudó szegények kapnak elhelyezést, ellátást, hajlékot, meleget és

gondozást. Az árvaházakban azon gyermekeket nevelik és gondozzák, akiknek sem édesapjuk, sem édesanyjuk nincsen. Az utakat azért építik közös pénzen, hogy jól és kényelmesen mehessünk az utcán, egyik községből a másikba. A kútak ásása és fúrása nagyon sok pénzbe kerül, egy ember aligha tudná vállalni, azért ásatja, fúratja a község, vagyis mi mindnyájan, mert a jó ivóvíz feltétlenül szükséges az egészség fenntartásához. A közlegelő is azt a célt szolgálja, hogy a község minden háziállata ott legelhessen a közös legelőn, a község legelőjén.

Ha már most az iskola, a templom, a kórház, a szegény- és árvaház és az utak, csatornák stb. mind a mindnyájunk tulajdona, vigyáznunk kell-e arra is?

c) Hogyan védjük meg a közöstulajdont? Ha vigyáznunk kell a közös vagyona is, azt kérdezem most, hogyan? Hogyan vigyázzunk az iskolára, a templomra, az utakra, árvaházra és a többire?

Az iskolát például úgy védhetjük meg a rongálástól, hogy nem firkáljuk be a padjait, nem faragjuk meg késsel a padok deszkáit, nem piszkítjuk a falakat, mert azok tisztántartása, vagy éppen kijavíttatása, újjal való pótlása bizony nagyon sok pénzbe kerül s kinek kell ezt a pénzt kifizetni? A községnek. Kikből áll a község? A ti szüleitekből és mindenkiből, aki itt él és keresményéből adót fizet. Mi az adó? Olyan pénz, amit keresetünkből, vagyonunkból az ilyen közös célokra, község kiadásokra fizetünk. Ha már most nem kíméljük a község vagyonát, akkor több pénz kell azok fenntartására, gondozására, tehát akkor többet kell fizetnie szüleiteknek is, vagyis nagyobb lesz az adó.

Aki tehát a község vagyonát, az iskolát, a templomot, kórházat, a szegényházat, árvaházat, az utcákon ültetett fákat, csatornákat, kútakat stb. rongálja, azokban kárt tesz, annyi, mintha a saját vagyonát, szüleinek vagyonát rongálná, pusztítaná. Ezzel pedig több adót kell miatta fizetni a szülőknek, a község lakóinak. Ugyis nehéz az élet, annyi sokba kerül a ruhátok, a könyvetek beszerzése, a mindennapi kenyér és élelem előteremtése, okosan gondolkozik-e az a gyermek, aki rongálja a közös tulajdont? Nem bizony, mert ezzel még kevesebb pénz jut azokra a szükséges dolgokra, amelyekre a családnak, benne nektek szükségetek van.

De nemcsak nem okos dolog a közös vagyon pusztítása, hanem csúnya is. Ha bemegyünk egy községbe s látjuk, hogy temploma, iskolája bizony piszkos, rongált, az jut eszünkbe, na, itt ugyan nem rendszerető, tisztaságot szerető emberek élnek, hanem olyanok, akik nem törődnek a renddel, tisztasággal, akik sem a közös vagyona nem tudnak vigyázni, hanem a magukéra sem. Mert aki nem vigyáz a közösség vagyonára, hogy tudna vigyázni az a magáéra?

Illetve talán éppen azért nem tud vigyázni a közöstulajdonra, mert nem tanult meg vigyázni a maga holmijára sem.

Az iskola épületén kívül is vannak köztulajdonok. Az útmenti fákat is védeni kell? A község bizonyosan azért ültetett az utak mellé fákat, hogy árnyékot adjanak az utazóknak, fölfogják a kocsik és gépkocsik által felvert port. Egészséges a poros levegő? De van ám olyan gyermek is, aki nem tud elmenni a fák mellett anélkül, hogy késével meg ne sértené törzsüket, le nem szakítaná ágaikat, leveleiket. Pedig a fának is éppen úgy fáj a faragás, letördelés, mintha a fakínzónak vágna le a fülét, ujját. Látjátok, a rossz gyermek bizonyosan nem is gondol erre, nem gondol rá, mert nem tudja, mi az a közöstulajdon, hanem azt hiszi, hogy mivel az nem az övé, azt tehet vele, amit akar.

De az csak nem kár, ugy-e gyermekek, ha valaki a templomkertben lévő virágokat tépi le, hiszen az otthoni kertből is leszedjük a virágot s édesanyánk virágvázába teszi azokat. Bizony, a templomkertben nem azért vannak a virágok, hogy letépjük őket. Miért ültették azokat a templom mellé, a hősök szobra köré? Bizony azért, hogy díszítsék a teret és a hősök szobrát. Mások a temetőben lévő sírokról tépik, szedik a virágokat. Ez már nemcsak csintalanság, hanem kegyelestértés is, ami nem méltó egy jólelkű magyar gyermekhez!

III. Összefoglalás. Mit gondoltok, gyermekek, kinek csinálunk kárt, ha a közöstulajdont rongáljuk, piszkoljuk, benne kárt csinálunk? Okos ember az, aki magának kárt csinál? De másnak sem szabad ám kárt csinálni! Aki másnak tesz kárt a vagyonában, azt mutatja, hogy nem becsüli meg azt, akinek kárt okozott. Mivel pedig a közöstulajdonban lévő dolgok mindnyájunk vagyona, aki azokat rongálja, az nem tiszteli a közt, a közösséget, amelybe pedig az ő szülei is beletartoznak, s amelynek egykor ő maga is tagja lesz. Mindaz tehát, aki a köz vagyonát rongálja, pusztítja, vagy azon kárt tesz, saját magát becsuteleníti meg, saját magának is kárt okoz.

Mit fogtok tenni ezután, ha látjátok, hogy a padot firkálja valaki, vagy piszkítja az iskola vagyonát? Tépi az útmenti fák ágait? Belevési kérgébe a kését, egyszóval rongálja a közösvagyont? Igen, fel kell világosítani az ilyen gyermeket, hogy azzal magának, szüleinek is kárt okoz, s ha továbbra is rongálja azt, jelentsük fel az iskolában vagy a község-házán.

A MI HÁZUNK.

A mi házunk csinos kis ház;	Szalma fedi a tetejét,
A kapuja rácsos,	Falai fehérek...
Két ablaka utcára néz,	Nem is láttam szebb kis házat,
Kicsiny, de világos.	Amióta élek.

Nyáron által gólya fészkel
A kéményünk mellett;
Udvarunkról sokszor nézem,
Mikor kelepelget.

Házunk mögött a nagy kertben
Gyümölcsfák, virágok;
Köztük leckém tanulgatva,
Föl- és lesétálok.

Eresz alatt meg a fecske
Rak kicsiny sárfészket;
Korán kel és víg dalával
Engem is felébreszt.

A városban nagyobb házat
Láthatsz, kis pajtásom;
De énnekem ez a legszebb
Az egész világon.

(Havas István.)

1942. február 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A vitéz és hűséges katona.

Nevelési cél: Becsüljük, tiszteljük a magyar katonát!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A múlt órán tárgyalt olvasmány felújítása, számonkérés.

b) Áthajlás. Kinek nincs idehaza az édesapja? Hová ment? Miért ment el a háborúba? Csak azért ment, mert kötelessége volt? Nem bizony! A magyar ember, ha veszélyben van hazája, nemcsak kötelességből siet a zászló alá, hanem szívesen örömmel. Nem tudna otthon maradni, amikor hazáját tudja veszedelemben! Mikor aztán hazajön, elmondja szépen, mi minden történt vele. Persze, mindenki tisztelettel hallgatja az ilyen háborútjárt honvédet s büszkén néznek rá, mert vitéz volt, hős volt, hűséges a hazához, mindnyájunk édesanyjához.

Olvassunk el most egy olvasmányt a vitéz és hűséges honvédről.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

A vitéz és hűséges honvéd.

Az ezred szabója elkészítette Gyurka katonaruháját, sapkáját. Fegyvert kapott, aztán jóban, rosszban velünk volt. Sok hasznát vettük a gyerekeknek, és nagyon megszerettük. Akármilyen parancsoltunk neki, pontosan teljesítette. Hordta a vizet, az edelt. A lövőárokból úgy célzott az ellenségre, akárcsak a legöregebb harcos. Bátorságáért, jól végzett munkájáért előbb tizedes, majd szakaszvezető lett. Később még vitézségi érmet is kapott.

Messze bennjártunk már orosz földön, mikor az ellenség nagy sereggel támadt reánk. Gyurka mindig csak azt emlegette, hogy szülőföldjére nem szabad többé beengednünk az oroszokat.

Jól megásott fedezékben vártuk az ellenséget. Nem kellett sokáig várnunk, ott volt az nagyhamar. Bombázták, ágyúzták

állásainkat. Sok emberünk elesett már. Tüzérségünk sem tudta egészen elhallgattatni az ellenség ágyúit.

Mikor Gyurka ezt megtudta, kiugrott a fedezékből és hasoncsúszva közeledett az erdő széléhez. Kezében kicsi nemzeti-színű zászlót tartott. Egy magas fenyőfához ért, átnyalábolta és felmászott a fa tetejére. Onnan a zászlajával jelezte, hogy merre vannak az ellenség ágyúi.

A mi tűzéreink megértették a jelzést. Odacéloztak s elhallgattatták az orosz ágyúkat.

Az ellenség megszeppent. Mozgolódni kezdett. De mindig több és több golyó súvított Gyurka felé, aki lassan csúszott le a fa derekáig.

Ott aztán egy golyó furódott a mellébe. Lezuhant a földre...

Az oroszok elhagyták állásaikat és visszahúzódtak. Győztünk.

En kimásztam a fedezékből s Gyurkához kúsztam. A kis nemzetiszínű zászló ott volt a mellén... Felnyitotta a szemét... Mikor meglátott, azt suttogta:

— Ne eresszék Magyarország határára az ellenséget!... Ezt a kis nemzetiszínű zászlót pedig tűzzék a síromra...

Behunyta a szemét és meghalt.

Gyurkát, ezt a vitéz és hűséges kis honvédet eltemettük az erdő szélére, az árnyas fák alá. Azt a kis magyar zászlót a sírjára tűztük... A másik kérését is teljesítettük. Nem eresztettük az ellenséget Magyarország határára.

És most mégis idegenek vannak abban a kis faluban, amelyet Gyurka annyira szeretett, féltett...

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése.

Kapcsolás: Mit mondott el édesapátok? (A tanulók által említett hőstettek rövid megbeszélése.)

c) Az olvasmány gondolatcsoportonkénti olvasása és megbeszélése.

d) Az olvasmány tartalmának összefüggő elmondatása.

III. Összefoglalás. (Utalás a mai háborúra. Ma is sok vitéz és hős honvéd harcol a hazáért messze idegenben, orosz földön.)

DAL A HAZÁRÓL.

Szeresd honfi, szeresd leány hazádat,
Mint az édes, mint a szülő anyádat.
Koporsódig hűséges légy iránta,
Hűséges légy örömébe, bujába.

Fejed felett ez a kék ég ragyogott,
Mikor anyád a bölcsőben ringatott.
Ez a nap süt, ez a csillag sugára,
Porladozó őseidnek sírjára.

Ez a föld ad mindennapi kenyeret,
Hideg ellen, vihar ellen fedelet,
Kikeletkor pacsirtaszót, virágot,
Erdő-mező ismerősöd, barátod.

Mehetsz, mehetsz, vándorolhatsz bárhova:
Egész világ idegen lesz, mostoha.
Halni visszahoz a honvágy, a bánat —
Szeresd, szeresd, soh'se hagyd el hazádat!

(Petőfi Sándor.)

1942. február 2. hete.

Olvasmánytárgyalás.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az egri hősök.

Nevelési cél: A hősök, nagyok tisztelete.

I. Előkészítés. a) Ráhangolás. Bizonyosan mindnyájan tudjátok, hogy nagy háború dúl körülöttünk. Mintha az egész világ lángokban állana s benne sziget csak ez a mi kis országunk lenne. Nem is tudunk érte hálát adni a jó Istennek, hogy ha már nem is vonhatjuk ki magunkat a háború és annak velejárója, a nehéz élet alól, legalább megkíméli most a háború vihara édes hazánkat.

Bizony, nem volt ez mindig így. A költő is azt mondja: Megbűnhötte már e nép a multat s jövődőt! Bizony, igaza van, megbűnhödtük már nemcsak a multat, de a jövődőt is, annyit szenvedtünk az elmúlt századok alatt. Amikor reánk tört a pogány török és másfélszázadig ült országunkban, pusztított mindent, ezrével rabolta el magyar testvéreinket s hurcolta magával rabságba, embervásárra... Abban az időben bizony fordítva volt a dolog, itt dúlt a harc a mi édes hazánk földjén, s mások nézték, hogy mi történik mivelünk, szegény magyarokkal. Akkor bizony mi védelmeztük nemcsak szegény hazánkat, hanem saját testünkkel védelmeztük az egész keresztény Európát is, azt a földrészt, amelyen hazánk van. Mert ha rajtunk is keresztül mehetett volna a török, feldúlta volna azokat az országokat is éppen úgy, mint Magyarországot.

Az a százötven esztendő tele volt harccal, vérrel, könnyel, magyar szenvedéssel. Igaz, akkor is voltak magyar hősök, akárcsak ma, de a hősök sem tudták megmenteni szegény hazánkat a rettenetes török pusztítás elől.

Azoknak a hősöknek nevével van tele történelmünk s mindegyik nevét aranybetűkkel írták bele történelmünkbe.

b) Áthajlás. Lapozzuk fel most mi is a történelem könyvét s olvassunk egy ilyen hős, vitéz magyar várról, annak védőjéről, Egerről s az egri hősökről.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

Az egri hősök.

Majdnem ötszáz évvel ezelőtt történt. Százötvenezer főből álló török sereg haladt a Duna és a Tisza között észak felé, hogy elfoglalja Eger várát.

Ezzel a hatalmas török sereggel mit állíthatott szembe Eger? Hatvanöt híján kétezer fegyverest.

Hogyan került ez is össze?

Eger várát Dobó István és Mecseky István várnagyokra bízta a király.

Mecseky bejárta a szomszéd vármegyéket. Lelkesítő szóval buzdította a fiatalságot, hogy siessen Egerbe, ahol dicsőséget osztogatnak. S vitte a legényeket a lelkesedés, a hazaszeretet Egerbe.

Amíg Mecseky a hadakat gyűjtötte, addig Dobó, mint igazi hadvezér, az előkészületekben serénykedett. Mindössze kilenc ágyúja volt s ahhoz ugyanannyi tűzére. De ő hirtelen begyakorolt azok mellé egy csapat diákot és falusi legényt. Azután ellátta a várat puskaporral. Élelmiszerekről is bőven gondoskodott. A raktárakat megtöltötte gabonával, az aklokat tulkokkal. Két száraz malma egyre őrlötte a lisztet. A harmadik készítette a puskaport. A szénakazlakat befedette nyersbőrökkel, hogy az ellenség fel ne gyujthassa. Minden háziról-kunyhóról, palotáról leszedette a födelet, még a templomokról is. A várfalakat pedig kívülről-belülről megerősítette palánkokkal s ezeket láncokkal kötözte össze.

Még csak a híre érkezett meg a rengeteg török tábor közeledtének. A szomszédos falvakból mind szétfutott már a nép. Napi járóföldre köröskörül üres volt Eger táján az ország. A török vezér levélben izenetet küldött Eger várnagyjainak. A levél fele nyájas ígélet volt, fele mérges fenyegetés. Így akarta rávenni a törökök vezére Eger védőit arra, hogy adják fel a várat.

Dobó István nem titkolta el a levél tartalmát. Összegyűjtötte harcosait a piac közepén; felolvastatta előttük a levelet. Egy szívvel és egy ajakkal harsogta rá az egész sereg: „Nem adjuk fel a várat!”

Akkor aztán elébb a két vezér esküdött meg a nép előtt, hogy a nép és a sereg tudta nélkül semmit sem tesznek. Azután meg a nép borult térdre és úgy esküdött meg Isten szabad ege alatt, hogy a végső leheletéig engedelmeskedik a vezéreknek.

Dobó most a vár kimagasló tornyára egy vaskoporsót helyezett el. Kétfelől egy-egy lándzsa tartotta a koporsót. Az egyik lándzsa hegyén a magyar jelvény, a másikon még a török jelvény lobogott. Mit jelentett ez? Azt, hogy vagy a támadóknak vagy a védőknek meg kell halni e helyen!

Másnap százhusz nagyágyú szórta a tüzet a városra. Némelyik bizony félmázsás golyókat zúdított oda.

Dobó István csak kilenc ágyúval válaszolgatott.

Szent Mihály napján fuvatott első rohamot a vár ellen a török fővezér. Kora hajnalban megszólaltak a trombiták. Háromfelől rohantak a törökök a falakra. De a magyarok egykettőre visszaverték őket. Ezer török holtteste maradt a vár körül az árokban.

De a magyarok is megfizették a diadal árát. Nagy temetés volt Egerben. Százharminc koporsót vittek egymásután a temetőbe. Dobó István még arról is gondoskodott előre, hogy legyen szép temetőnek való hely és elégséges koporsó minden halottnak, aki a hazáért harcolva dicsőült meg.

A törökök ismét ostromolni kezdték a várat. Éjjel-nappal szórták a tüzes golyókat a városra. A nép föl se vette. A tüzes golyót jól lehetett látni. Az ember kitérhetett az útjából. Főneműt nem talált, amit meggyújthatott volna! A tüzes golyók a puskaapor-raktárt keresték. Az a főtemplom sekrestyéjében volt.

A szakadatlan lövöldözés ötödik napján iszonyú robbanás reszkettette meg a várat. A puskaapor-raktárt felgyújtotta egy tüzes golyó. A robbanás szét döntötte a monostor egy részét a hozzáépített várfallal együtt.

Erre az egetverő pukkanásra nagy diadalordítás hangzott fel a török táborból. A ledőlt fal helyén megnyílt a vár a törökök előtt.

— Ne féljünk a pokoltól sem! — mondotta Dobó István Mecsekynek. — Bizzunk az Istenben!

— És magunkban! — felelt a hős bajtárs. — Kend, bátya, bánjon el a tűzzel, én majd elbánok a vassal!

Azzal Mecseky a maga vitéz katonáival visszaverte a falramászó ellenséget. Dobó pedig eloltotta a tüzet. A falban támadt rést hirtelen betömtek hordókkal, amelyeket kövekkel töltöttek meg.

A rohamot tehát most is visszaverték az egri hősök. Csak az volt a nagy kár, hogy annyi puskaapor tönkrement.

— Se baj! — mondta Dobó István. — Itt van „Gergely diák“, aki ért a puskaapor-készítéshez. Van hozzávaló kénkő, salétrom is elég.

Bornemissza hadnagyot hívták „Gergely diák“-nak a tudományáért. Hozzá is látott ő a puskaapor-készítéshez tüsként. Most óvatosabbak voltak az egri hősök. A pincékben rejtették el a puskaport.

Ujra kezdődött a harc a magyarok és a törökök között. A törökök több ízben megrohanták a várat. A romokon át itt-ott belül is kerültek. De a magyarok mindannyiszor vitézül visszaverték őket.

Október 14-én utolsó rohamra készülődtek a törökök. Dél-

tájban harsantak meg a török táborban szerte a trombiták s ismét megindultak a vár ellen.

Bent a várban mindenki tudta, mit kell tennie, a falakra gyülekezett. Mindenki fegyvert fogott. Az volt elég. A törökök hagytak ott annyi puskát, kardot, hogy jutott belőle még az asszonyoknak, leányoknak és gyerekeknek is.

Énekek és régi írások hirdetik örök időkre, hogyan harcoltak az egri asszonyok és leányok. Az asszonyok ott álltak uruk mellett, s hogyha kidőlt a sorból, maguk kapták kézbe az elejtett kardot. A leányok meg vőlegényeiknek segítettek harcolni. S hogyha elesett valamelyik vitéz, annak fegyvereit a menyasszony forgatta tovább.

— Csak még egy óráig ne hagyd magad magyar! — biztattatták egymást az egri hősök.

A biztatásnak lett is foganatja. A törökök utolsó, de elkeseredett rohamát is visszaverték a magyarok. Pedig akkor már olyanok voltak a várfalak, hogy lóháton is fel lehetett rájuk nyargalni.

— Isten harcol a magyarokkal! S ki mer szembeszállni az Istennel? — mondták végül a törökök.

Azzal szégyen ide, szégyen oda, elvonultak Eger alól.

Az egriek pedig hálás szívvel énekeltek s úgy köszönték meg Isten segítségét.

Eger védelmében hétszáz hős magyar esett el. De együtt élnek ők egy szólas-mondásban, amit érteni fog mindenki, míg a világ áll s míg magyar lesz a földön...

Hogyha valakit nagyon meg akarnak dícsérni a magyarok, csak ezt mondják róla:

„Kivívta az egri nevet!”

(Jókai Mór.)

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése.

c) Gondolatesoportonkénti olvasás és tárgyalás.

d) Az olvasmány tartalmának egészben való elmondatása.

III. Összefoglalás. Elmélyítés. A magyar nemzet történetében végeláthatatlan sorban látjuk a hősöket. Nincs korszak, amelyben ne ragyogna fel egy-egy nagy hős; ha pedig veszelem tornyosult a hazára, a hősök egész légioja támadt életre. Apáitok, nagyapáitok követték a régi hősöket. Nektek is őket kell követni. De nemcsak akkor, amikor hareba hív a haza, hanem a béke éveiben is: a munka hősiességében. Mert a munkában is lehet hősi dolgot cselekedni. Végezzünk el minden munkánkat, kötelességünket úgy, olyan pontosan, szívvel-lélekkel, mintha tőlünk, egyedül tőlünk függne a haza sorsának jobbrafordulása! Nem mindenkinek adatott meg az, hogy életét kockáztassa hazájáért, de a munkában mindenki lehet hős!

1942. február 3. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az Északkeleti-Felföld összefoglalása.

Nevelési cél: A hazai föld megismertetése és megszeret-
tetése.

Szemléltetés: Térkép, képek bemutatása. Táblai rajz.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A felső Tisza és a Bodrog
vidékének felújítása.

b) Célkitűzés. Foglaljuk most össze azt, amit az Észak-
keleti-Felvidékről tanultunk.

II. Tárgyalás. a) Összefoglaló kérdések.

Miért a legkeskenyebb hegyvidékünk az Északkeleti-Fel-
vidék? Mely hegyvonulatok hiányoznak belőle? Mekkora a ma-
gassága és területe? Mely három részből áll? Soroljuk el a
külső határlánc tagjait és hágóit! Melyek a vulkáni hegysor
régí tűzhányói? Miért könnyű rajtuk az átjárás? Mi határolja
a Máramarosi medencét? Mi a különbség a hágó és szoros
között?

Miért vízválasztó a határlánc? Miért ered ott a Tisza?
Soroljuk fel a Tisza jobb- és baloldali mellékfolyóit! Milyen
völgyekben folynak? Miért bővizűek? — Éghajlata melyik fel-
vidékéhez hasonló? Milyen a felvidék tele? Mennyi a csa-
padéka?

Miért van itt a legkevesebb szántóföld? Melyek főtermé-
nyei? Mi terem a tűzhányók déli lejtőjén? Mennyi itt az erdő?
Mi a lakosság főfoglalkozása? Mennyi a Máramarosi-medence
évi sótermelése? Hol vannak az Északkeleti-Felvidék legna-
gyobb ércbányái? Termelésük?

Kik az Északkeleti-Felvidék lakói? Milyen a település a
völgyekben, a hegyoldalakon? Hol keletkeztek városok? Hol
vannak a közlekedési utak? A főbb vasútvonalak? Melyek vár-
megyéi? városai? sóbányái? fürdői?

b) Az Északnyugati- és Északkeleti-Felvidék összefog-
lalása.

Hol találunk alacsony-, közép- és magashegységet? So-
roljuk fel a legfontosabb hegyvonulatokat, a vulkáni hegys-
rokat? Melyik hegyesoport? melyik röghegység? Melyek a
lánchegység részei? Milyen itt a vízforrás? — Az Északi-Kár-
pátokban milyen magasan van az erdőhatár? Mi a havas, jégár,
gleccser? Hogy keletkeztek a tengerszemek? a rekesztett tavak?
Miként használják fel a zuhatagok erejét? Milyen völgyek
vannak az Északnyugati- és milyenek az Északkeleti-Felvidé-
ken? Mit mozdítanak elő? Merre haladnak a fontosabb út- és
vasútvonalak? Soroljuk el a két hegyvidék legfontosabb me-
dencéit? Miben különbözik a hegyi éghajlat az Alföld éghaj-
latától? Melyiknek van hűvös nyara, zord tele? Miért fontos

vízválasztó az a két felvidék? Miért ered belőlük annyi folyó? Melyek tutajozhatók közülük? Hol van erdőgazdasági, hol mezőgazdasági táj? Miből élnek a hegyvidék lakói? Hol vannak érc- és szénbányavidékek? Milyen a falusi és városi település? Soroljuk el a fontosabb: vásár-, kapu-, medence- és völgyi városokat!

III. Összefoglalás. (Szemléltetés térképen, képeken, táblai rajzon.)

1942. február 2. hete.

Helyesírás és nyelvi magyarázatok.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A birtokos személyragok csoportosítása és gyakorlása.

Nevelési cél: A helyes nyelvkészség elsajátítása.

Szemléltetés: Példamondatokon, olvasmányban.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A birtokos jelzőről tanultak felújítása.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) Példamondatok tárgyalása.

Jó Rozgonyi *kardja, karja* csinál utat.

Hárman se bírnátok súlyos *buzogányát*.

Tüzesen süt le a nyári nap *sugára*.

Hadd jöjjön fel *öcséd*.

Itt hagynátok bús *anyátokat*?

Mondjátok, hogy *könnyeit ne öntse*.

Órállók *ruháit* földre szegzi vélek.

A birtokos személyrag észrevétele a mondatokban, szavakban. (Aláhúzás.)

b) Csoportosítás.

	Egy birtok :	Több birtok :
	Egy birtokos	Egy birtokos
1. személy	-m	-i, -m
2. "	-d	-i, -d
3. "	-ja, -je, -a, e	-ja-i, -je-i, a-i, e-i
	Több birtokos	Több birtokos
1. személy	-nk	-nk
2. "	-tok, -tek, -tök	-i-tok, -i-tek
3. "	-juk, -jük, -uk, -ük	-i, -k

Részletösszefoglalás. A birtokviszonyban a birtok többségét nem *-k* többesjellel, hanem az *-i* birtokos többesjellel fejezzük ki.

c) Begyakorlás példamondatokon.

Ott nem értik a ti nyelvetek!

Hulló könnyeimet a szomjas föld issza.

Jaj, de a forrásnak kiszáradt az ágya.

Hogy vagy édes szolgám?

Minden csepp könnyük egy dézsa víz lett volna.

Terelgeti nyáját, fújja furulyáját.

Ha megharsan Lehel kürtje, hallgassatok rája.

Anyjuk varrt két tarisznyát.

A kémény füstje felszáll a magasba.

Öccsének a kezét megfogta erősen.

III. Összefoglalás. Begyakorlás, a tanulók által az olvasókönyvből keresett szavakon. Házi feladat. (Ugyanilyen módon.)

1942. február 2. hete.

Történelem.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Műveltségi állapotok a középkorban. (Összefoglalás.)

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. II. Lajos uralkodása, a mohácsi csata felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Milyen volt a műveltség a most tanult középkorban?

II. *Tárgyalás.* a) *Az ököljog.* A római birodalom bukásával Európa képe teljesen megváltozott. A germán és szláv népek elhelyezkedésével új birodalmak alakultak. Az ókori világ romjain új élet keletkezett.

Ez az átalakulás a népvándorlással indult meg, melyet a nyers erő jellemzett. A magyarok bejöveteleivel végetért a népvándorlás. De a nyers erő uralma nemcsak az országok harcias érintkezésében érvényesült, hanem a különböző néprétegek között is dúlt: az erősebb, hatalmasabb kíméletlenül elnyomta a gyengét és sokszor az ököljog érvényesült.

Ez ellen lépett fel az Egyház, amikor kötelezővé tette az u. n. istenbékét (treuga Dei). E szerint szerda estétől hétfő reggelig, vagyis az Üdvözítő szenvedése és feltámadása napjain tilos volt a harc. Az ököljog teljes megszűnését azonban csak az új hadászati átalakulás (tüzérség, állandó katonaság) hozta meg.

b) *A vallás.* A középkori világ másik jellemzője a mély valláscsászság volt. A nyugatrómai birodalom bukása után a keresztény vallás egész Európában elterjedt s államvallás lett.

A román (római), germán és szláv népek összekeveredtek, új népek és nyelvek keletkeztek s a vallás lett köztük az összekötő kapocs. A vallás annyira meghódította a lelkeket, hogy mindenki a boldog túlvilág után áhitozott. Mivel a keresztény műveltséget az Egyház és a papság terjesztette el, természetes, hogy nagy tekintélyük volt.

c) *A hűbériség.* A középkor politikai- és társadalmi életének alapja a hűbériség volt. A népvándorlás után keletkezett államok Nagy Károly országának mintájára rendezkedtek be. A német királyok a régi római birodalomnak keresztény alapon való újjáalakítására törekedtek. Felvették a római császári címet és magukat Európa legfőbb hűbérurainak tartották. Sokszor még idegen koronás fejedelmeket is hűbéresüknek tekintettek.

d) *A polgárság.* A XIV. században a hűbériség is bomlásnak indult. A fejedelmek a nagy vagyonú főurakkal szemben a városi polgárságban kerestek támaszt (nálunk Zsigmond.) A városokat egyre több joggal és kiváltsággal ruházták fel, később a törvényhozásban is szerepet biztosítottak nekik. A városok lakosságának túlnyomó része iparos és kereskedő volt. Érdekeik védelmére a kereskedők szövetségbe (Hanza), az iparosok céhekbe tömörültek. Minden mesterség külön céhet alakított, külön jelvényekkel, zászlókkal. A városok kormányzásában is nagy szerepet játszottak, részt vettek a város védelmezésében is (Budapestén: Halászbástya.)

e) *A jobbágyok.* A társadalom legsó fokán szolgai sorsban a jobbágyok éltek. A nemesek földjeit művelték és birtokkal együtt cseréltek gazdát. Politikai jogaik nem voltak. A középkor utolsó századaiban egyre jobban mozgolódnak szerte Európában s csaknem minden országban veszedelmes pórlázadásokkal találkozunk.

f) *Az iskolák.* A tudomány és irodalom teljesen a vallás szolgálatában állott éppen úgy, mint a művészet is. A tudomány és művészet első igazi művelői a papok voltak. Ők alapították az iskolákat. Minthogy az Egyház nyelve latin volt, ez lett a különböző nemzetek összekötő kultúrnyelve. A főiskolákon a teológián kívül jogi-, orvosi- és természettudományi tanulmányokat folytathattak az ifjak. Hazánkban III. Béla alapította az első főiskolát Veszprémben, Nagy Lajos Pécsen, Zsigmond Budán, Mátyás Pozsonyban létesített főiskolát.

g) *Irodalom.* A középkor első irodalmi művei a történeti munkák, krónikák és a szentek életét tárgyaló legendák voltak. A magyar krónikaírók: III. Béla király névtelen jegyzője (Anonymus), Kézai Simon IV. László udvari papja, Turóczi János művei s a bécsi képes krónika is latin nyelvűek.

h) *A költészet.* A költészet legnagyobb része egyházi vonatkozású volt. Világi énekeket énekeltek az igricék, hegedő-

sők, kobzosok (szerelmi dalaikat és széphistóriájukat húros hangszerükön (lant, hárfa) zenével kísérték.)

i) *Nemzeti nyelv. Magyar nyelvemlékek.* A latinnyelvű művek mellett a középkor végén már nemzeti nyelven írt irodalmi termékekkel is sűrűn találkozunk. Az első magyar nyelvemlék az ú. n. „Halotti beszéd és könyörgés“ a XIII. század elejéről maradt fenn. A „Löweni Máriasiralom“, a „Gyulafehérvári Glossák“, a „Königsbergi töredék“ nevű nyelvemlékek a XIX. századból valók. A XIV–XV. századból Szent Lászlóról, Mátyásról néhány eredeti költemény is fennmaradt. Legkiválóbb ezek közül a Szabács viadaláról szóló históriás ének Mátyás idejéből.

j) *Építészet.* A középkori művészet is az Egyház szolgálatában állott. A templomok eleinte a római bazilikák stílusában épültek. A XII. században félköríves román stílusban építkeztek (pécsi székesegyház, jáki templom). Ezt a stílust a XIV. században a csücsíves (gót) stílus váltotta fel (kassai dóm).

A szobrászatot és festészetet különösen a templomok belső díszítésénél alkalmazták. Kiváló emléke Kolozsvári Márton és György testvérek prágai Szent György szobra.

A csücsíves stílust a középkor végén a renaissance (réneszansz) stílus váltotta fel. Az új irány különösen a szobrászat és festészet terén utolérhetetlen műveket alkotott. E stílus egyik legszebb alkotása az esztergomi Bakócz-kápolna.

k) *Találmányok.* A fehérműt, gyapjút és selymet az arabok hozták nyugatra. A rongypapír, számos gyógy- és vegyszer szintén az arabokkal került Európába.

Eleinte csak nap-, homok- és víziórák voltak használatban. Az első kerek órák Itáliából valók.

Ablak- és szemüveg, kályha, gomb, szappan szintén a középkorban kerültek forgalomba.

A középkor egyik legveszedelmesebb találmánya a lőpor volt. Ezt ugyan a kínaiak már régen ismerték, de a hadászatban először az arabok alkalmazták. A XIV. században egész Európában elterjedt a használata s ez nagy mértékben hozzájárult a középkori intézmények megbuktatásához. A nyers-erő és a személyes bátorság háttérbe szorult, az ököljog megszűnt. A páncélos lovaghadak és a régi fegyverzetű nemesi felkelések elvesztik jelentőségüket, a hűbéri hadrendszer pedig megszűnik. A harcban az ágyúk támogatása mellett a lándzsás és puska gyaloghadak veszik át a főszerepet. A személyi vitézség helyét a vezéri ügyesség, a csapatok gyors mozdulata dönti el a csatát.

III. *Összefoglalás.* Vezérszavak alapján.

1942. február 3. hete.

Természeti és gazdasági ismeretek.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A talajművelés legfontosabb szabályai. Hogyan termelhetünk többet?

Nevelési cél: A többtermelés nemzeti érdek!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tárgyalt anyag felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. A mai órán két dologról lesz szó. Először összefoglaljuk a talajművelés legfontosabb szabályait. Azután arról beszélünk, hogyan termelhetünk többet!

II. Tárgyalás. a) A talajművelés legfontosabb szabályai. (Közös megbeszélés alapján.)

Ha a föld sáros, ragad az eszközhöz, nem szabad munkálni.

Ha ágyekével szántunk, a táblát először 15–20 méter széles fogásokra (ágyakra) osztjuk. Az egymás mellett lévő fogások közül az egyiket a közepén kezdjük el szántani és a tábla végén jobbra fordulunk (összeszántás), a másikat a jobb szélén kezdjük el és a tábla végén balra fordulunk (széjjelszántás). Az ilyen szántást *javított ágyaszántásnak* nevezzük. Előnye, hogy kevesebb lesz a nyílt osztóbarázda és az orom.

Szélesebb földdarabokat felváltva hol hosszában, hol pedig keresztben kell szántani. Keskeny földcsíkoknál ez nem lehetséges. Az ilyeneket egyik évben össze-, a másikban széjjel-szántjuk.

Ha több eke szánt egy fogásban, mind egyenlő mélyen és szélesen szántson.

A szántóvas és csoroszlya mindig éles legyen.

A lejtős területeket a lejtő irányára merőlegesen haladva váltóekével szántunk, hogy azon vízmosások ne keletkezhesenek.

Ősszel minél mélyebben, tavasszal és nyáron minél sekélyebben szántunk és ássunk. (Kivétel az őszi alá végzett keverőszántás.) Az őszi szántás nedvességgyűjtő, a tavaszi és nyári pedig nedvességpazarló. Annál mélyebben szárad ki tavasszal és nyáron a talaj, minél mélyebben szántunk. Az őszi szántás pedig minél mélyebb, annál több vizet képes magában elraktározni.

Tavasszal és nyáron az ekét nyomon kövesse a fogas! Az őszi mélyszántást csak tavasszal fogasoljuk, de akkor minél előbb!

Jól munkált talajon a tarlóhántást és a vetőszántást gyakran helyettesíthetjük mély porhanyítással. (Ezt tárcásboronával, kultivátorral, rugósboronával vagy gruberrel végezhetjük.) Előnyei: gyors, olesó, nem szárítja a talajt.

Az őszi mélyszántást tavasszal lehetőleg ne szántunk meg újra, csak porhanyítsuk.

Ha két szántás között a talaj felszíne megcserepesedik, fogasoljuk meg!

Ne felejtse el, hogy a henger a talajt hajszálcsovéssé teszi és ezáltal szárítja. Vetés után csak száraz időben hengerezzünk, ha így akarunk az altalajból hozni fel nedvességet a csirázáshoz, de akkor kikelés után a vetést fogasoljuk vagy kapáljuk meg!

Megbeszélés. Miért mondja a magyar gazda, hogy „őszi szántásnak fagy a koronája”? Sok gazda panaszkodik a szárazság miatt. Vajjon hányan szántották meg a panaszkodók közül ősszel mélyen a földjüket? Pedig: „Segíts magadon, Isten is megsegít!” Mikor „szalonnás” a szántás? Éles vagy életlen késsel könnyebb kenyeret szelni? Az eke is szeli a földet! Miért szárítja ki a tavaszi szántás a talajt? Miért kell az őszi szántást tavasszal azonnal megfogasolni, amint rá lehet menni? Miért mondjuk azt, hogy a henger kétélű fegyver? Szabad-e csak azért hengerezni a vetést, hogy szebb, simább legyen a földje? Miért kell a hengerezett vetést kikelés után megfogasolni vagy megkapálni?

b) Hogyan termelhetünk többet?

Ma, amikor világháború dúl körülöttünk, okvetlenül szükséges, hogy minden munkánkat teljes szívvel-leléssel végezzük, minél több, minél értékesebb munkát végezzünk. Ez arra kényszeríti a magyar gazdát is, hogy minél többet termeljen! És ugyan ki nem szeretne többet termelni?

Gyakran tapasztalhatjuk, hogy két gazdának egymással határos, teljesen egyenlő talajú birtokán ugyanabban az évben a termés nem egyenlő, hanem az egyiké jóval nagyobb és szebb minőségű, mint a másiké. Ennek a különbségnek más oka nem lehet, mint hogy az egyik gazda helyesebben, jobban, okszerűbben gazdálkodott, mint a másik. Okszerű gazdálkodással ugyanarról a földterületről nagyobb termést és ezzel együtt nagyobb jövedelmet, hasznót kaphatunk. Ezt nevezzük *többtermelésnek*. A többtermelés nemcsak az egyes gazda jólétét emeli, hanem gazdagabbá teszi az országot is. Különösen nagy szükség van erre ma, amikor — mint már régebben mondtuk — világháború dúl körülöttünk.

Az okszerű gazdálkodáshoz és ezáltal a többtermeléshez a gazdának alapos mezőgazdasági *szakismeretekre* van szüksége, amiket a különféle gazdasági iskolákban és tanfolyamokon sajátíthat el. Az iskolában is azért tanuljuk a mezőgazdasági ismereteket, hogy egyrészt megismerkedjünk azzal a foglalkozással, amely hazánkban a legtöbb embernek ad kenyeret, másrészt megtanuljuk a módját annak, hogy miként lehetne az ediginél többet termelni.

Az eddig tanultakból a többtermelésnek a következő tíz parancsolatát állíthatjuk össze:

1. Tartsál helyes vetésforgót.

2. Műveld jól a földet, különösen ne mulaszd el soha a tarlóhántást és tavasziak alá az őszi mélyszántást.

3. Termesszél sok takarmányt, hogy sok állatot tarthass és azokat jól takarmányozhasd, mert csak akkor lesz elég istállótrágyád.

4. Ahol a műtrágyázás terméstöbbletet ad, ott ne sajnáld a pénzt a műtrágyáért, mert kétszeresen térül vissza.

5. Nemesített növényfajtát termesszél, mert az ugyanazon a földön többet terem.

6. A vetőmagvat gondosan kiválaszd és megtisztítsd.

7. Amit nem vethetsz fészekbe, azt sorvetőgéppel sorba vessed.

8. Ne sajnáld a munkát az elvetett növények ápolásától. Őszi vetéseket tavasszal megfogasold. A kapásokat valahányszor a talaj állapota megkívánja, megkapáld.

9. Irtsd a káros állatokat és a gyomokat.

10. Védelmezd meg a növényeket az élőski gombák által okozott betegségek ellen.

Megbeszélés. Hazánkat a költők tejjel-mézzel folyó Kánaánnak nevezik. Miért van mégis, hogy nálunk országos átlagban csak 6—8 q búza terem egy kat. holdon, ugyanakkor pedig Dániában 15—16 q? Ha hazánkban évente 2 és fél millió kat. holdon vetnek búzát és minden holdon csak 2 métermázsával termelnének többet, mennyivel gyarapodna évente nemzeti jövedelmünk? Miért mondja a régi közmondás: hogy a búza alá „egy szántás — egy kenyér, két szántás — két kenyér, három szántás — három kenyér”? Hogyan segítheti elő a többtermelés hazánk meggazdagodását?

III. Összefoglalás.

1942. február 3. hete.

Egészségtan.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A táplálkozás.

Nevelési cél: Nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért eszünk, hogy éljünk.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A mult órai anyag felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a táplálkozásról.

II. *Tárgyalás.* a) A táplálkozás szükségessége és feladata.

Szervezetünkben lassú égés folyik. Testünk széntartalmú anyagai: a zsírok, szénhidrátok (cukor- és keményítőfélék) és fehérjék elégnak; az égéstermékek a szervezetből eltávoznak. De veszít a test naponta 2—3 liter vizet s ebben oldva, különböző sókat is. Ennek következtében testünk súlya csökken, anyaga állandóan fogy. A veszteség pótlására táplálékokra van szükségünk. A felvett táplálék egy része testünkben átalakul a

sejtek anyagává, másik része elég, ezzel erőt ad a munkához és melegeket fejleszt.

A táplálkozás feladata tehát az elhasznált anyagok pótlása és hőfejlesztése, fiatal korban a test anyagának gyarapítása, felépítése is.

b) A tápláló anyagok.

A test felépítésére s testünk elégett fehérjeanyagának pótlására nélkülözhetetlen a fehérje.

A fehérje szén- (C), hidrogén (H), oxigén- (O), és nitrogénből (N) áll. Ezeken kívül ként és többnyire foszfort is tartalmaz. A fehérje tehát nitrogéntartalmú táplálóanyag.

Inkább a hőfejlesztésre szolgáló táplálóanyagok a zsírok, a keményítő és a cukor.

Ezek nitrogénmentes táplálóanyagok. Csak szénből (C), hidrogénből (H), oxigénből (O) állanak. A keményítő és cukor közös neve: szénhidrát.

Ezeket a nitrogéntartalmú és a nitrogénmentes, de mindig széntartalmú táplálóanyagokat az állat- és növényország szolgáltatja, azért ezeket együttvéve, szerves táplálóanyagoknak nevezzük.

Az ásványországból nyerjük a vizet és a sót. Ezek szervezetlen tápláló anyagok. A konyhasón kívül a szervezetnek más sókra, így különböző mész-, vas-, kálium- stb. sókra is van szüksége. Ezt azonban nem kell külön az ételeinkhez adni, mert a különböző élelmiszerekben már benne vannak.

A felnőtt embernek naponta kerek számmal 100 g fehérjére, 50 g zsírra és 400–500 g szénhidrátra van szüksége.

De éppen úgy szükségünk van az élelmiszerekben foglalt vitaminokra is. Ha ezek hiányzanak a táplálékból, a szervezet elgyengül, munkabírása csökken, a gyermek fejlődésében viszszaesik, idegesség és más beteges állapotok fejlődnek ki. Minél többet tartalmaz valamely élelmiszer ezekből az anyagokból és minél könnyebben vonhatják ki belőlük a táplálóanyagokat az emésztőszerveink, annál nagyobb az illető élelmiszer táplálóértéke.

Legfontosabb élelmiszerünk a tej. A tehéntej 88% vizen és tápláló sókon kívül fehérjét (3%), zsírt (3.5%), a szénhidrátok közül tejeukrot (4.5%), azonkívül vitamint tartalmaz.

A tojás is igen fontos élelmiszerünk, mert mindazon alkotórészeket tartalmazza, melyekből az emberi test felépül és sok vitamin is van benne.

A hús sok fehérjét (15–25%), azonkívül a hizlalt állaté sok zsírt és táplálósókat tartalmaz. Vitamintartalma is jelentékeny.

A növényvilágból nyert élelmiszerek közül legfontosabb a liszt. Sok (70–75%) keményítőt, de kevesebb (10%) fehérjét és legkevesebb (1%) zsírt tartalmaz. Vitamin azonban csak a gabonaszemek burkával együtt őrlött korpás lisztben van.

A hüvelyes vetemények száraz magvai (bab, borsó, lencse) igen sok keményítőt (45–50), sok fehérjét (24%), de nagyon kevés zsírt (2%) tartalmaznak. Vitamin csak a magvak héjában van.

A burgonya a keményítőn (20%) kívül kevés más táplálóanyagot (2% fehérjét) és vitamint tartalmaz.

A gyümölcsöt ízletessége miatt esszük. Táplálóértékét a benne levő cukor adja. Sok vitamin is van benne.

A zöldségfélék csak kevés (2–3%) fehérjét tartalmaznak, de vitaminban igen gazdagok s vas- és kálisó-tartalmuknál fogva igen fontosak.

A gombák csekély fehérje- és keményítőtartalmuknál fogva kevésbé táplálók, és nehezen emészthetők.

A fűszerek ételeink ízesítésére valók.

A cukorral ételeinket édesítjük, de mint táplálóanyag is rendkívül fontos. Legtöbb cukor a gyümölcsökben van.

III. Összefoglalás. A táplálkozásról és a táplálóanyagokról tanultak összefoglalása vezérszavak alapján.

MESEDÉLUTÁN.

— Az akarat hatalma! —

Körösi Csoma Sándor.

— Már elvesztette az öntudatát. Lázban beszél.

Két férfi áll az ágy lábánál. Az egyik katonatiszt, a másik polgári öltözetet visel.

Mind a ketten szomorúan, csüggedt arccal nézik a beteget, aki már nem látja őket. Lázban égő szeme valahol a meszesedésben kalandozik. Az ablakon keresztül óriás havashegyek tekintenek be, a haldokló pillantása végigfut rajtuk. Az ajka mozog.

— Ott-ott — keresztül a hegyeken — dsungar-dsungar — meg kell találnom — most meg fogom találni.

A beteg most csendesebb lett. A szeme még mindig ott pihen a havasokon, a jéghegyek hideg, kissé rózsaszínű fénye mintha lassan-lassan őt is megdermesztené. Egyre csendesebb lesz. Az arcán valami fáradt mosoly jelenik meg.

— Dsungar-dsungar... — susogja még egyszer. Azután tovább mosolyog, de ez már az örök nyugalom mosolygása.

A két férfiú lehajtja a fejét. A szemük tele van könnyel.

— Meghalt.

Az egyenruhás halkán intézkedik.

— Sürgős tudósítást kell küldeni Kalkuttába. Értesítse India alkirályát és az angol-indiai társaság elnökségét, hogy

az angol tudománynak nagy, nehéz gyásza van... Körösi Csoma Sándor meghalt...

A világ legnagyobb bércei, a Himalaja-hegység alatt, Észak-India legtávolabbi határállomásán, Dardsilingben halt meg Körösi Csoma Sándor, a székely fiú, a nagyenyedi kollégium volt tanítványa, a magyar őshaza nagy kutatója. Halálát az angol tudományos világ meggyászolta. Élete nagy célját, a magyar őshazát nem találta meg ugyan, de munkássága dísz és tiszteletet szerzett neki az emberi művelődés történetében. Porai ma ott hamvadnak a dardsiling-i angol temetőben, de művei élnek és megőrzik emlékét. És mikor bórngó fájdalommal gondolunk vissza küzdelmes, nehéz életére, elfog a vágyakozás, vajjon sokan volnának közülünk hozzá hasonlók!

Egy fiatal székely diákgyermek lelkében megéri a terv, hogy a magyarság őshazáját felkutassa. És a kis diák esztendőig készül útjára. Nincs senki, aki bátorítsa, nincs senki, aki segítse, nincs senki, aki megértse: önmagából merített bátorságot és segítséget. Tudja, hogy útja lakatlan tartományokon, sivatagokon keresztül, rabló törzsek között fog vezetni, akik gyűlölik az európaiakat. Talán megölik, talán megcsontkítják, talán rabságba hurcolják. De ő nem fél a sivatagtól, a rabságtól, a haláltól. Tudja, hogy másképen nem boldogul, mintha előbb megtanulja a szanszkrit, perzsa, tatár nyelvet. Megtanulja. És mikor felkészül, elindul. Megy egyedül, barát, kísérő nélkül, pénz nélkül. Nem vezeti más, mint tudomány-szomja és a régi cél, az őshaza.

Hosszú volna Körösi Csoma Sándor kalandos útját elmondani. Ha térkép volna kezünkben, meghúzhatnók a vonalat, erre ment, ezen a folyón kellett neki átúsznia, ezen a hegy-ségen átvergődnie. De vajjon adhatnak-e a térkép színes vonalai igazi képet a valóságról? El tudják-e mondani azokat a rettenetes nélkülözéseket, amelyekkel a mult század elején egy középázsiai utazás együtt járt? Csaknem egy századdal később egy hírneves svéd utazó, Sven Hedin tette meg ugyanazt az utat, amit Körösi Csoma Sándor. A svéd utazó hideg ember, nem szereti a fölösleges szavakat. És ő másképen utazott, mint valamikor a szegény székely diák. A svéd király ajánlotta, az orosz kormány pártolta, nagy kísérettel járt. Minden lehető kényelemről gondoskodtak. És mégis könyvének minden oldala nehéz fáradalmakról, szinte tűrhetetlen szenvedésekről beszél. Vajjon hogyan utazhatott akkor Körösi Csoma Sándor?

És mégis előre jutott. Az őshazát ugyan nem találta meg, de bejárt olyan területeket, amelyeket előtte európai ember lába még nem érintett. Indiától északra, óriási magasságban, a havasok közé beékelve fekszik egy elzárt ország, Tibet a neve. Nyelve, vallása még a legutóbbi esztendőig titok volt az európai tudomány előtt. Mert a tibetiek halálosan gyűlölték az idegent és aki behatolt bérceik közé, az rendesen ott veszett. Egy-

két hegyszoros vezet a tiltott országba, a vándornak napokig kell a jégsivatagban vándorolnia, amíg átlépi a határt. És Körösi Csoma Sándor mégis ott járt. De nem a kíváncsiság vitte oda, hanem a tudomány. Évekig bujkált a tibeti bércek között. Hozzá tudott férközni a bennszülöttekhez, feljegyezte szavaikat, mondásaikat. És mikor elkészült ezzel a munkával, leszállt az indiai rónákra és India fővárosában, Kalkuttában, kiadta az első tibeti-angol szótárt. Hetvenezer szónál többet gyűjtött össze. A tudomány ujjongott, a szerzőt elhalmozták tisztelettel és dícsérettel. De ő nem kért egyikből sem. A dicséretet elhárította magától. Mikor pedig az angolok bőkezűen meg akarták jutalmazni, alig fogadott el annyit, amennyi a legszükségesebb megélhetésre elég volt. És nem vette igénybe azt sem, amit hazulról küldtek utána. Most végül itthon is elterjedt a hír, hogy egy székely ifjú künn jár az ázsiai rónákon, az ázsiai hegységek között és keresi az őshazát. Az 1830-i országgyűlésen négyszáz aranyat gyűjtöttek össze számára. Visszaküldte. Alapítványt csinált belőle kollégiumának, ahol először tanult... Ő meg tud élni úgyis, hadd vegyék a pénznek hasznát, akik utána jönnek.

Az őshaza gondolata még mindig foglalkoztatja. Amikor irodalmi munkáival elkészült, az angol-indiai társaság könyvtárát rendbe hozta, ismét útra készült. Ugy értesült, hogy Kína határán egy dsungar nevű nép lakik. Bennük látta a magyarok rokonait, ott kereste az őshazát is.

Elindult, de nem jutott el céljához. India északi határán, Dardsilingben megbetegedett és az agyoncsigázott szervezet nem bírta tovább. Lázás álmaj az utolsó pillanatig az őshazával foglalkoztak, egyre azt emlegette. Azután megtért pihenni a vadrózsák alá.

Körösi Csoma Sándor alakja a magyar tudomány egyik legnagyobb dísze. Bármennyire tisztelik is emlékét, nem tisztelhetik eléggé. Mert ő egyike volt az igazán nagyoknak, akiknek lelkében a tudomány önzetlen szeretete élt, akik egész életüket a tudománynak és a kutatásnak szentelték. És ezek az emberi haladás igazi hősei.

(Farkas Pál.)

Mi a munka?

Egy napon jól megtermett suhanc állított be a gazdához s alamizsnát kért.

— Ejnye, ejnye, — szólt a gazda — hát nem restellsz ilyen erős legény létedre koldulni?

— Mihez fogjak, ha nincs munkám? — mentegetődzött a legény.

— Ha csak ez kell, hát adok én. Látod az udvar végében azt a rakás fát? Rakd át a másik végébe. Kapsz érte két pengőt.

Két óra alatt a legény elkészült munkájával s megkapta a bért.

— Holnap is eljöhetsz, ha nem találsz egyéb munkát — bízta a gazda.

A legény másnap is beállított. A gazda megbízta, hogy rakja át a fát a régi helyére s aztán ismét megadta neki a bért. Még néhány napon át, rendesen beállított a legény s vitte a fát az udvar egyik végéről a másikba és vissza. Egyszer csak elmaradt, bár pontosan megkapta bérét.

A legény ugyanis tűrhetetlennek érezte az olyan erőfeszítést, amelynek semmi hasznos célját sem látta.

Az esetről sokat beszéltek a faluban. A jegyző azután felvilágosította az embereket arról, hogy munkán egyebet értünk, mint kezünk-lábunk hiábavaló fárasztását. A munkának mindig valami komoly céljának is kell lennie: munkával termelünk. Van, aki a földet munkálja, van, aki fát, vasat, követ munkál meg. Előbbi a földművelés, utóbbi az ipar. Mások azal fáradnak, hogy árut hordanak, csomagolják, rendezik, eladják s megkapják érte a megérdemelt bért. Honnan vennénk az amerikai kávé, az ázsiai borsot, az indiai teát, ha nem volna kereskedelem.

A fontos csak az, hogy hasznos, értékes munkát végezzünk!

Jancsi és Gyurka is végighallgatta, amit a jegyző beszélt.

— Hát mi mit termelünk a mi munkánkkal? — kérdezték.

— Ti — válaszolt a jegyző, — ti tanulómunkákkal tudást és okosságot termeltek, ami tanultakká és jókká teszen benneteket. Ez megkönnyíti nektek azt, hogy az életben jobban boldogulhassatok, hogy becsületesen élhessetek, hogy hasznosakká váljatok másoknak is. Minden derék ember munkával keresi kenyerét. A tanító dolgozik, amikor tanít, az orvos, amikor gyógyít. Munkát végez az is, akinek művei más embernek szórakoztatására, gyönyörködtetésére valók. Mert aki dolgozik, annak jussa van a szórakozáshoz, az üdüléshez is.

A MUNKA.

Piros hajnal hasadtakor

Nagy zúgva megszólal a gyár:

„Csak füstölögj, kéményem, füstölögj!

Zsong a műhely, a munka vár.

Éleszd, kohó, az olvasztó tüzet,

Kerekeim, forogjatok!

Zakatoló dübörgéstek zajában

Zúgjanak az új korszakok!

Izmos karú munkásaim,

Dolgozzatok a hon javára...

Pattanjon ki a lángoló kohóból

A haladás egy-egy csillagsugára.

Kipattanó csillagsugárból
 Mindig nagyobb, újabb művek születnek,
 Hogy nagy legyen hazánk, hatalmas,
 Dicső példája nemzeteknek.
 Forogjatok kerekeim,
 Legszebb zene ez a zakatolás!
 Élet harsog dübörgéstek zajában:
 Halálból is lesz feltámadás!

Pósa Lajos.

Zsolnay Vilmos.

Az újabb időben kevés magyar ember tette a nevét s azal együtt a magyar nevet is oly becsültté messze országokban, még idegen világrészekben is, mint Zsolnay Vilmos. Pedig nem volt hatalmas államférfi, diadalmas hadvezér, dicsőséges költő. Keze munkájából élő, egyszerű iparos-ember volt, „Az öreg fazekas mester“. Maga szerette magát így nevezni, mikor élete sok fáradságával dús vagyont, szorgalmával és tehetségével világszerte elismerést szerzett már magának.

Zsolnay Vilmos 1827-ben született Pécs városában. A munka szeretete vele született, különösen a fazekasmesterségre való tehetség szinte benne volt az egész Zsolnay-családban. Az apja nem éppen jómódú, de nagyon élelmes ember volt, félig iparos, félig kereskedő. Szegényes berendezésű téglaverő- és fazekas-műhelye volt neki s az ott készült ipari termékeket, mint kereskedő értékesítette. Nem voltak ezek valami különös ipari cikkek: tűzálló téglá, főzőedények s különösen épületdíszítmények. Egyszerű, de igyekvő iparos volt az öreg Zsolnay s fia tőle kapott kedvet a mesterséghez, amelynek minden csínját-bínját korán eltanulta. Ezzel azonban nem érte be, sokat tanult könyvekből is, s a külföldi magasabbrendű szakiskolákban is gyarapította ismereteit. Mikor a tanulmányait elvégezve visszakерült az apjához, igazi tudós volt már az agyművészben. Lángeszét, amit az Istentől kapott, nem hagyta parlagon, hanem fölgazdagította a tudomány kincseivel.

A múlt század hatvanas éveiben vette át apja kis üzletének vezetését Találékonyosságával hamarosan olyan lendületet adott neki, hogy a gyárat nagyobbítani lehetett s több alkalma nyílt neki egyik-másik gondolatának megvalósítására. Mindig gondolkozott, mindig kutatott, mindig újabb, meg újabb eszmével próbálkozott. Sok munka után sikerült neki olyan eszerp-edényeket előállítani, melyek keménysége a porcellánéval vetekedett, áttetsző színe pedig olyan volt, mint az elefántesonté. Ezekkel a díszedényekkel már az 1873-i bécsi világkiállításon nagy feltűnést keltett. Készítményeit más gyárak is megpróbálták utánozni, de nem sikerült az senkinek. Zsolnayt már ak-

kor utolérhetetlen mesternek ismerték el az agyagművesség terén.

Ez azonban még csak a kezdete volt az ő dicsőséges pályájának. Az 1878-i párisi világkiállításra küldött elefántesont-színű edényei oly csodaszép színes rajzokkal voltak díszítve, hogy az első agyagipari jutalmat, az aranyérmet Zsolnaynak ítelték oda. Munkáiról hosszú cikkeket írtak az újságok. Az anyagnak, amelyből az edényeket készítette, külön nevet adtak (porcellán-fajánsz) s a kiállított tárgyakat már az első napokban hallatlan magas áron elkapkodták. Új szállítmányt küldött, annak is mindjárt akadt gazdája. Dísztalakra, korsókra, virágtartókra meg annyi megrendelést kapott egész Európából a lángeszű magyar mester, hogy csak nyole esztendei folytonos munkával bírt nekik eleget tenni.

Gyárát természetesen egyre nagyobbítani kellett. S míg nemrégiben az alig néhány munkást bírt tartani fia, meg két leánya mellett, akik mindvégig legkitűnőbb munkatársai voltak, a nyolevanas években már nagy személyzettel dolgozott. Külön szobrászokat, rajzolókat, mintázókat tartott, s egymásután teremtette meg a szebbnél-szebb formákat, a csodálatos díszítéseket, a páratlan színeket. A sok elismerés egyre buzdította, hogy a magyar majolika- és fajánsz-gyártást olyan tökéletességig vigye, aminek nincs párja a világon. Célját el is érte, mikor kitalálta az úgynevezett eosin-edényeket, amelyeknek hajnal-piros fényét az egész világ műértői megcsodálták. A mi ezredéves kiállításunknak aligha volt olyan tárgya, amelynek híre oly messze földre elment volna, mint ezé a művészi találmányé.

Igy tett szert világhírré a pécsi fazekas-mester. Díszedényei királyi paloták fényes termébe, indiai dúsgazdagok palotáiba, amerikai milliomosok házaiba elvitték a magyar város hírét. Mert minden gyártmányára ez volt égetve a maga neve mellett, szülővárosáé is öt tornyának képével együtt.

A Zsolnay-gyár azonban nemcsak olyan cikkeket készített, amelyek a fényűzést szolgálták. Gyakorlati célú, a mindennapi életnek szolgáló gyártmányai éppúgy tanúbizonyságai a magyar szorgalomnak, mint amazok a magyar teremő erőnek. A világ legnagyobb városaiban, Bécsben, Párisban, Londonban büszke paloták homlokzatán olyan porcellán díszítések pompáznak, amelyek szintén a pécsi gyárban készültek.

1909-ben halt meg Zsolnay Vilmos. Emlékét már szobor hirdeti azon a helyen, ahol nagy eszméi megvalósításában leélte munkás életét s ahol nemzedékek nőttek fel a munka szeretetében, a pécsi gyártelepen.

(Móra Ferenc.)

DOLGOS ÉLET.

Mit ér a dúsak pergő élete,
 Ha nem fakad virág s gyümölcs nyomán?
 Mit ér a fény, a bőség tengere,
 Ha nem segít a lelkek nyomorán?
 ... Az illatos kenyér kezembe' van,
 Az égre száll derült tekintetem:
 Hogy dolgos éltet adtál részemül,
 Imádlak, áldlak, édes Istenem!

(Móra István.)

A gazdasszony munkája.

Egy jó magyar közmondás azt tartja: „Hat ökörrrel sem szerezhetsz a gazda annyit, amennyit egy rossz gazdasszony a kötőjében kihordhat a házból.” Nagy igazság rejlik ezekben a szavakban, mert hiába dolgozik a családért a férfi, ha a gazdasszony nem tudja a keresményt okosan, takarékosan felhasználni.

Csak a közös takarékoság és helyes gazdálkodás vezet a józan vagyonosodáshoz.

A jó gazdasszony házi munkája épp úgy pénzérték, mint a férfi munkája. Mikor az asszony az urától szerzett összegből okos és megfontolt beosztással megtakarít valamit, akkor már nemcsak fenntartó, hanem szerző munkát is végez családjá javára. Az olyan asszony, aki nem dolgozik, aki nem törődik a család jólétével, az nem ismeri emberi méltóságának az értékét s állandóan sem maga nem lehet boldog, sem hozzátartozóit nem boldogíthatja.

Nincs a házi munka végzésében semmi lealázó, semmi lealacsonyító. Ez a munka egyszerűen a nő természetes kötelessége.

Ha nem látjuk is mindig a háziasszony munkájának értékét pénzben kifejezve, mégis felismerhetjük azt a háztartás rendezett voltában s a család vagyoni gyarapodásában. De csak az olyan asszony tarthatja össze ura szerzeményét, aki dolgozni is tud és akar. Aki csak cselédekkel, varrónőkkel, napszámos asszonyokkal szolgáltatja ki házat és családját, míg ő napjait öltözködéssel, rossz könyvek olvasásával tölti el, az nem foglalja el azt a helyet a családban, mely őt megilleti.

A háztartást nagyon megdrágítja, ha a háziasszony s családjá nő tagjai nem értékesítik benne munkaerejüket s a házön kívül készült cikkekkkel látják el a házat.

Ilyen körülmények között tehát az anya, meg a nagyobb leányok az otthonukban értékesíthetnék munkájuk erejét, hogy fölösleges kiadások ne terheljék a háztartást. Nemes munkásságukkal ők is gyarapítsák a család vagyoni jólétét. Vegyük te-

kintetbe, hogy a családban elhasznált iparcikkek közt még sok a külföldi munka. Ezek fogyasztásával a külföldet támogatjuk, s így nemzeti szempontok is arra hívják fel a nőt, hogy tehetségét, munkaerejét a nemzet javára érvényesítse.

A munka értékével a nő értéke is emelkedik a családban. A munkáskezet mindenki tiszteli és becsüli. A munkát kereső nő mindig talál valami tennivalót a háztartásban. Ha az asszony unatkozik a házban, az annak a jele, hogy nem tud dolgozni. Ha nem talál a házban dolgot, azt bizonyítja be, hogy nem is keresi a munkát, nem ismeri kötelességeit, nem szokott a háza vezetésével törődni.

Pedig a ház okos, gondos vezetése, a családtagok szerető gondozásával, ellátásával járó munka még ott is az asszony kötelessége, ahol a jobb mód megengedi a nagyszámú család tartását. Még az ilyen körülmények között is az asszony legyen a lelke a háznak. Ő legyen minden munka intézője, vezetője s lelkiismeretes gonddal őrködjék, hogy mindenki eleget tegyen a házban kötelességének. A szeretetből fakadó munka és gondozás akár anyagi, akár lelki életünkben, mindig szorosabban fűzi a családtagokat egymáshoz. Ebben áll a nőnek legnagyobb ereje, legbiztosabb hatalma.

Az anyáknak munkátlan élete a családban rossz példát nyújt a gyermekeknek is, akik megszokják azt, hogy életüket ők is fölületes szórakozásokkal és léhaságokkal töltsék el. Aki a maga dolgával nem törődik, az a mások háza előtt söpröget. A költő szavaival élve:

Munkásság, az élet sója,
A romlástól, mely megóvjá,
S csak az, aki nem hevert,
Várhat áldást és sikert.

Az okos hangya.

Szobám rabjává tett egyszer jó két hónapra a törött lábam. Mikor végre kikelhettem az ágyból, még mindig nem volt szabad a hazamennem. Ha el tudtam vánszorogni egyik széktől a másikig, az már nagy dologszámba ment. Igen szomorú napokat éltem. Idegen országban ért a baj; nem volt egy résztvevő lélek, aki ellátogasson hozzám.

Pedig nem is volt olyan rossz dolgom. Tiszta, fehérre meszelt, barátságos kis szobában laktam és ablakom előtt akácfák virágos lombjai bólogattak. Az unalom se igen bántott, mert mindig tanultam, olvastattam. És ha belefáradtam, hát elővettem a fűró-faragó szerszámaimat és készítettem szivaros ládák deszkájából mindenféle csinos holmikat: ládikákat, óratartókat és képkereteket. Csak az esett nehezemre, hogy mindig egyedül vagyok. A fecskék ugyan elrepültek ablakom előtt, be is néz-

tek az ablakon, de nem sokat törődtek velem. A fészekben váró éhes fiaiknak fogdostak bogarakat s ezzel a vadászattal telt el egész napjuk.

Igen megörültem hát, mikor egy délután azt vettem észre, hogy az asztalom alatt hangyák járnak-kelnek. Nem tudom micsoda repedésen át férközhettek be. Elég az hozzá, hogy ott futkároztak a földön és a falon, mintha keresnének valamit. Elmulatoztam a nézésén: hogyan tesznek-vesznek. De csakhamar látni kezdtem, hogy kár örülni ezeknek a kis fekete vendégeknek, mert rájuk illik a közmondás: adj a tótnak szállást, kiver a házadból. Az én hangyáim ugyanis olyan számosan kezdtek kifelé tódulni a fal réseiből, hogy nemsokára igazi fekete-sereg lett belőlük és az asztal alatt ellepték az egész földet. „Ho-hó! pajtások!” gondoltam magamban, „nem úgy verik a cigányt!” Hogy alszom én ma éjjel ebben a kis szobában, ha ti elfoglaltjátok?!

Már éppen söprűhöz akartam nyúlni, mikor azt látom, hogy egy csomó hangya, vagy harminc-negyven elszakad az ezernyi sokaságtól. Fölfelé mászik a falon és ott jó magasan eltűnik egy másik repedésben. Nini, hát ilyen titkos barlangokkal van teli ez a fal? Ezt nem is tudtam eddig. És elkezdtem törni a fejem, hogy vajjon mit művelhetnek a hangyák abban a lyukban? Alig telt el egy perc, a kis hangyacsoport megint kiszaladt abból a felső részből és lenyargalt a földre a nagy hadsereghez. Ugy látszik, tanácskoznak egy darabig és az egész ügyes kis előcsapat elmondta, hogy ott fenn jó világ van és az az odú biztos menedékhely lesz az egész népnek. Nemsokára a roppant sereg föl, a lyuk felé kezdett vándorolni a falon.

„Nem oda Buda!” — mondtam magamban. Azzal hirtelen elővettem a hideg enyvvel telt köcsögöt és a vastag ecsettel jó két arasz hosszú, vastag vonalat húztam a repedés alá. Ez az enyvescsík a hangyáknak akkora gát volt, mintha mi emberek három-négy öl magas vasúti töltés elé kerülünk. A hangyák még messze voltak, hát nem vették észre, mit cselekedtem. De mikor a sereg eleje feljutott az enyvig, egyszerre nagy rémület és riadás keletkezett a kis fekete vitézek között. Az elsők, akik beleütköztek abba a rettentő és veszedelmes akadályba, eszük nélkül visszafordultak és beleszaladtak a sereg közepébe, elmondani, hogy micsoda baj van előttük. Alig telt el fél perc: az egész hangyavándorlás hirtelen visszahúzódott a földre. A fal megint olyan tiszta lett, mint a tenyerem.

Én meg csak vártam, hogy mi lesz most? A hangyák egy darabig nyüzsögtek lenn, mintha hadi tanácsot tartanának. Aztán egyszerre kivált a seregből egy harminc-negyven főnyi kis csapat, mint előbb. Óvatosan, de bátran fölfelé kezdett mászni a rettenetes gát felé. Megértettem, hogy ezeket a többiek küldték előre: gondosan átvizsgálni, mi legyen hát az a hirtelen

támadt akadály. A kémlelődő csapat csakugyan nézegetni, tapogatni kezdte az enyv-vonalat. Egy vigyázatlan hangya belé is ragadt menten. De társai, mihelyt látták a bajt, oda rohantak és közös erővel kiszabadították. Mivel pedig a szegény fíckónak szeme, szája és minden lába úgy tele lett a tapadós enyvvel, hogy mozdulni se bírt; a hű cimborák gyorsan és ügyesen megtisztították. S a megmentett hangya néhány pillanatra mulva már résztvett a vizsgálódás munkájában.

A kis csapat roppant gondosan és most már nagyon vigyázva kémlelte a ragadós gátat. Először csak egy ponton, és aztán mindig odább és odább. Minthogy a világon mindennek van vége: eljutottak a vonal végére is. Ott egy kis tanácskozás után rájöttek a nagy böles gondolatra: nini, hiszen ezt az akadályt is ki lehet ám kerülni!

De okulva az előbb történteken, fölmásztak a már kiszemelt odúig; hátha ott is támadt valami új veszedelem. És eltűntek a lyukban.

Míg ez az okos kis kémcsapat így dolgozott, a hatalmas, nagy hangyasereg szép csöndesen lent várakozott az asztal alatt.

Kis idő mulva az apró kémek ismét előkerültek az odúból. Meggyőződtek, hogy ottan nincsen semmi baj, minden a régi ben van. És nagy örömmel szaladtak le a sereghez, vargabetűt csinálván az enyv-vonal körül, megvinni a jó hírt, hogy: „Jőjjetek, pajtasok, megszűnt a veszedelem, csak egy kis kerülő utat kell tennünk.”

Az egész sereg csodálatos rövid idő alatt megtudta, hogy bízvást föl lehet menni abba a barlangba. És tüstént fölfelé indult a nyüzsgő vándorlás, roppant nagy fekete betűt írván le a falon a ragadós enyv-gát körül, amint óvatosan kerülte a veszedelmet.

Alig telt el egy negyedóra, az egész sereg bevonult az odúba és az utolsó hangya is eltűnt a résben.

Ismét egyedül maradtam kis szobámban. Imádó csodálattal emeltem föl lelkemet a jó Istenhez, aki ilyen parányi teremtéseknek is adott elég okosságot ahhoz, hogy szegény kis életűket ily eszesen óvják meg a veszedelemtől. És hálát adtam a jó Istennek, hogy ily szép példában mutatta meg nekem nagy bölcseségét és kegyelmét.

(Tóth Béla.)

A LÓ ÉS A LOVAS.

Gyerünk innen, pej paripám!

— Hova menjünk, édes gazdám?

Gyerünk, mint a madár

A kék levegőbe,

Ezüst folyón által

Aranyos erdőbe.

— Messze van az, de nem bánom.

Ha te mondd, megpróbálom...

Hogy repüljek veled?

Miképpen gondoltad?

Ugy-e, mint a szélvész,

Vagy mint a gondolat?”

Balgatag volt jó gazdája,
Hallgatott a ló szavára,
S az álnok paripa
Nekivadult, hájrá!
Gazdája szavára
Már fülét sem hajtá.

Elvakultan, fürge lábbal
Vágtat tüskén, bokron által...
A zabola bezzeg
Most kellene éppen!
S a lovas élete
Megmaradna épen.

Ugy repülj, mint a gondolat,
Hét országot egy perc alatt.
— Meglesz, édes gazdám,
Ugy repülök tehát,
De szájamból előbb
Vedd ki a zabolát!

S mit gondoltok, talán végre
Aranyos erdőbe értek?
Oda, oda, egy nagy
Szikla tetejére,
Onnan meg a szörnyű
Mélység fenekére.

Tartsad paripádat féken,
Hogy éltedben kárt ne tégyen.
Könnyen elragadhat,
Könnyen elvadulhat
Nyugtalan paripád:
A heves indulat.

(Lévay József.)

Ismeretterjesztő előadás.

Kik rokonaink és hol élnek?

A Kárpátok medencéjében, a Duna–Tisza vidékén, legközelebbi rokonaitól elszakadva, szláv, germán és más idegen népek közé ékelve éli a magyar nép már több, mint ezer éve küzdelmes életét.

Történelme, nemzeti létének legfőbb törekvése volt mindig, hogy a távoli őshazából hozott nyelvét és népi sajátosságait, minden idegen befolyás ellenére is megőrizze: hogy magyar maradjon.

A nyugat és kelet ütközőpontján tekintgetett nyugatra haladásért s keletre vágyóan keresve multját és azokat, akik azt megtestesítik: ősi származásának élő tanúit, keleten hagyott rokonait.

Nézzünk vissza a legtávolabbi korokba: az írott magyar történelem első oldalain már megtaláljuk az ősök és rokonok felkutatásának vágyát. Csaknem minden század megszüli a magyar őshaza, a rokonnépek keresésének megszállottjait. A magyar nyelv ujjászületése és az összehasonlító nyelvtudomány fejlődése már régen megadta a választ ezekre a kérdésekre. A

tudomány ma többé-kevésbbé tisztán látja rokoni kapcsolataink rejtélyét.

Faji rokonokról nem igen eshet már szó, hiszen a magyarság másfél vagy talán kétezredéves elkülönültségben él egykori fajtestvéreitől, akik, mint mi, ugyancsak idegen környezet, befolyás, hódoltság, szétszóródottság s keveredés folytán messzi eltávolodtak, fejlődtek, vagy megváltoztak. Hol vannak ma hajdani közös ősapáinktól, attól a néptől, amelynek egyes törzseit a népvándorlások, más népek nyomása s önmaguk hazakeresése oly eltérő utakra vezették, szétszórták Európa keleti, északi és középső részeibe?

A finnek, észtek és a többi, más nagyrészt kihalt finn törzs a Balti-tenger vidékén skandináv, germán és szláv, az uralvidéki és volgai finn-ugorok, szláv, török-tatár-mongol népekkel keveredtek és hasonlultak hozzájuk főként néprajzi tekintetben. Akár csak a magyar!

Csak a nyelv őrizte meg híven a közös származás, a rokonság s együvértartozás emlékét és bizonyítékait. Ezen az alapon vitán felül ismerjük rokonainkat: a finn-ugor népeket. Nyelvünk közös eredete csak a tudomány eszközeivel deríthető fel. Hallásra kevés hasonlatosságot lelnénk, mint ahogy külsőre is akárhány törzse a finn-ugor családnak, annyi típus, a mongoloidtól a germános finnekig. De mint ahogy egy család egymástól távolélő tagjait összefűzi a közös származás s a rokoni érzés, úgy fordul a mi érdeklődésünk ismételen a rég elszakadt testvérekhez. Érdeklődünk irántuk, sorsuk, fejlődésük, életük iránt s ha lehet, fel is keressük őket.

A finn-ugor családfának legterjedelmesebb, legnagyobb hajtása a magyar nép. Történelmünk súlyos megpróbáltatásai, nemzeti létünkért és állami függetlenségünkért folytatott évezredes harc s idegen népek közé való beékeltségünk dacára, alighanem mi vagyunk e család legszerencsésebb tagjai. A többi finn-ugor nép életfeltételeihez képest kedvezően alakult sorsunk. Fejlődésünk és kultúránk nem utolsó sorban hazánk előnyös földrajzi és éghajlati viszonyaink eredménye. A Kárpát-medencébe szorulva a körülötte élő népek között a magyarság évszázadokon át vezető szerepet játszhatott. Mennyivel nehezebb volt rokonaink élete! Lakóföldjük mennyivel zordabb, ridegebb, földrajzi, politikai helyzetük még a mienknél is mennyivel mostohább! Történelmi adottságaik mennyivel kedvezőtlenebbek. Még ha a legkulturáltabbakat, a finneket és észteket vesszük is.

Előadásunk célja nem a nálunk jól ismert finn és észtek életéről beszámolni. Érdeklődésünk azok felé a távoli rokonok felé fordul, akik a Volga és az Ural vidékén élik az orosz néptengerbe elmerülő szigetekként most mindjobban felbukkanó életüket. Tulajdonképen most kezdenek élni olyan formában, hogy a tudományos kutatás határain túl, fejlődésükről, irodal-

mukról, gazdaságukról és annyira-amennyire önálló nemzeti életükről beszélhessünk.

Magyarországot követőleg a finn-ugorok legnagyobb tömege a Szovjetunió területén él. Észtország és a karjalai földnyelv odacsatolásával a Szovjetunió területén élő finn-ugor népek lélekszáma meghaladja a négy és félmilliót. Az általuk lakott vidék közel másfélmillió négyzetkilométernyi területével a mai megnagyobbodott Magyarországnak mintegy tízszerese, és négyszer olyan nagy, mint a gyéren lakott Finnország, amely nem egészen négymillió lakosával etekintetben is mögötte marad a Szovjetunió finn-ugorjainak.

A Szovjetunió fennhatósága alá tartozó finn-ugor népek sorsa nem volt irigylésre méltó a multban. A tatár hódoltság századai alatt és a terjeszkedő szlávság elől mindinkább a végekre szorultak. Önálló, európai értelemben vett állami életet ezek a népek sohasem éltek s így nemzeti létük csak igen szűk keretekben alakulhatott ki. Kultúráról velük kapcsolatban csak annyiban lehet szó, amennyiben az uralkodó tatár és az utóbbi félévezredes orosz kultúra odatévedt befolyásáról, szórványos átvételéről beszélhetünk. Gazdasági tekintetben, már csak a vidék nagyobb részének mostoha viszonyai miatt is, nem igen tudunk másról, mint a legkezdetlegesebb ősfoglalkozásokról, állattenyésztésről, vadászatról, halászatról és kezdetleges földművelésről. Néhol a háziipar jelei találhatók voltak, elvértve egy-egy kisebb csoportnak valamely iparvidékre való tévedéséről hallhatunk. Ahol pedig a kultúra hatása fokozottabban érvényesült, ott legtöbbször beolvadás és eloroszosodás volt a következmény, mint annyi kihalt finn-ugor törzsnél és máig is a mordváknál és a permi zürjéneknél. Ez volt különben is a régi orosz politika beismert célja és évszázados törekvése. Hiszen ahhoz már nem fér kétség, hogy a nagyoroszok igen jelentős finn-ugor elemet olvasztottak magukba, amit oly sok orosznak a finn-ugorokhoz hasonló külseje bizonyít. Mert valamikor a mai Oroszország egész északi és északkeleti részét finn-ugor népek lakták. Ma szigetekként élnek letelepedve vagy nomád életüket tengetve az úttalan tundrákon és taigákon, az északi Jeges-tengertől, az Uraltól a Volgáig és szétszórva a nagy szi-bériai folyók mentén. Vajjon mennyien pusztultak el közülük e két ezredév alatt, hányan merültek el a szláv és tatár népek tengerében?

Akik megmaradtak, huszonhárom év előtt megérték az időt, amikor a reménység sugara megcsillant előttük, hogy egykor nemzetté, európai értelemben vett néppé fejlődhetnek, saját nyelvükkel, írásukkal, nemzeti szokásaik megőrzése mellett. A forradalom a finn-ugor népeket önkormányzattal ajándékozta meg. Így a finn-ugor népek zöme ma saját nemzetiségi területén önkormányzattal rendelkező közigazgatási egységként, köztársaságként, nemzetiségi területként él. Ez az önkor-

mányzat azonban kizárólag csak közigazgatási és kulturális. Így az autonómia legfőbb eredménye a finn-ugor népek nyelvének ujjaéledése és továbbfejlesztése lett. Írást kaptak és az írással lassan megszületik irodalmuk is. Iskolákat kaptak, ahol nemzeti nyelvükön taníthatnak és az iskoláztatással megnyílik előttük a kulturáltabb és talán jobb élet lehetősége is. A saját földjükön tanítóképzők és más középiskolák, míg a fővárosban az északi népek intézete a finn-ugor fiatal értelmiséget gyarapítják, alkotják meg a néhai semmiből. A közigazgatási önkormányzatban működő nemzetiségi tisztviselőkből, a társadalmi és politikai élet vezetőiből lassanként kialakul a finn-ugor népek saját, nemzeti vezetőrétege. Mindez pedig elősegíti nemzeti öntudatuk ébredését, kifejleszti nemzeti összetartozásukat és új jövőt nyit történelmük és nemzeti életük eddig olyan gyér és homályos krónikájában. Mindez persze nem egészen rózsás jövő, hiszen ezek a népek politikai és gazdasági szempontból szerves részei a szovjet birodalomnak.

A magyarság a finn-ugor család ugor ágához tartozik. Két legközelebbi rokonunk, az ugor-osztják és vogul nép lakik a legtávolabb. Az utóbbiak alig hétezren, előbbieket vagy húszezren lakják a több mint hétszázezer négyzetkilométernyi tartományt. De még ez az óriási terület is szűknek bizonyult, mert határain túl szétszóródva élnek délre Tomszsig terjeszkedve az Ob és mellékfolyóinak völgyeiben az osztjákok s az Ural ázsiai lejtőjén Tobolszsig délre húzódva a vogulok.

Ezen a tájon volt valaha Ugria vagy Jugira, melynek emlékét a Jeges-tengerbe nyúló Jugor-félsziget ma is őrzi. Innen származik a magyarság minden idegen nyelvben elterjedt elnevezése: Ungar, hungarus, hongrois, hungarian s a szláv венгер is.

Mindkét nép ma is nomád jobbára s úgy él, mint évszázadokkal ezelőtt. Érdekes, hogy míg számuk nemrég még egyre fogyott, most mindinkább növekszik, ami némi reményre ad jogot fejlődésüket illetőleg.

A rokonság következő fokán az uralvidéki finn-ugorok, az úgynevezett zürjének és votjákok vannak. A négyszázezer főt meghaladó zürjén nép az Ural-hegységtől nyugatra, főleg a Pesora, Káma és mellékfolyóinak vidékén él, míg a votjákok közülük keletre élnek.

Ugy véljük, nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy valamennyi északkeleti finn-ugor nép közül a zürjének a legértelmesebbek, legtehetségesebbek és leginkább fejlődésképesek. Kétféle rénszarvas-tenyésztők, jobbakként tanítómestereik, a szamojédek. A délibb vidékeken sikerrel tenyésztik a mi háziállat-fajainkat is. Nagyszerű, élelmes kereskedők, háziiparuk, bőrhímzéseik, szőttéseik ízlésről és kézügyességről tanuskodnak. Ahol lehet, a földművelést is több-kevesebb eredménnyel űzik. Földjük nagyrésze erdő.

Délebbre élnek szomszédjaik, a hatszázezret meghaladó lelket számláló votjákok, a Vjátka és a Káma folyók között. Az autonóm közigazgatás náluk is megteremtette a nemzeti vezetőréteget. Fejlődésük jövője azonban a Szovjetunió uralkodó eszméinek uralmával áll vagy bukik.

Mint távolabbi rokonainkat, utoljára hagytuk a volgai finn-ugorokat. A közel félmilliónyi cseremiszek nagyrésze önkormányzatú köztársaságban él, a többiek szétszórta a szomszédos baskir és tatár köztársaságokban. Mint földművelő, állattenyésztő népek alig különböznek az oroszoktól, híresek azonban mint méhészek, kitűnő háziiparosok. Értelmesebbek, tehetségesebbek és tevékenyebbek a votjákoknál, kultúrájuk is fejlettebb amazokénál.

Az északkeleti finn-ugorok legnagyobb néptörzse és egyúttal a leginkább elcsozódott a mordvin nemzet, már csak azért is, mert jobban szétszóródott, mint a többi nemzet. Életmódjuk megegyezik a már említett népekével, társadalmi és kulturális életük is azonos azokéval.

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy valamennyi finn-ugor nép szaporodik. Kérdés, mennyire tudja őket eloroszosítani, nemzetiségükből kiformálni a mindent egyenlősíteni és elnemzetleníteni akaró szovjet-rendszer. Nem erőszakkal, nem tudatosan talán, de az iparosítás és a civilizáció taposó malmában.